

OBILJEŽJA EKOLOŠKOG TURIZMA U REPUBLICI HRVATSKOJ S POSEBNIM OSVRTOM NA PROJEKT DALMATIA GREEN

Movre, Petra

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Karlovac University of Applied Sciences / Veleučilište u Karlovcu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:128:437430>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-30**

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
Karlovac University of Applied Sciences

Repository / Repozitorij:

[Repository of Karlovac University of Applied Sciences - Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
POSLOVNI ODJEL
STRUČNI STUDIJ UGOSTITELJSTVA

Petra Movre

OBILJEŽJA EKOLOŠKOG TURIZMA U REPUBLICI HRVATSKOJ S POSEBNIM
OSVRTOM NA PROJEKT DALMATIA GREEN

Završni rad

Karlovac, 2020.

Veleučilište u Karlovcu
Poslovni odjel
Stručni studij ugostiteljstva

Petra Movre

OBILJEŽJA EKOLOŠKOG TURIZMA U REPUBLICI HRVATSKOJ S POSEBNIM
OSVRTOM NA PROJEKT DALMATIA GREEN

Završni rad

Matični broj studentice: 0618615094

Kolegij: Osnove specifičnih oblika turizma

Mentorica: dr. sc. Mateja Petračić

Karlovac, lipanj 2020.

Sažetak

Tema ovog završnog rada su obilježja ekološkog turizma u Republici Hrvatskoj s posebnim osvrtom na projekt Dalmatia Green. U radu je pojmovno određen ekološki turizam, navedena su njegova obilježja, specifičnosti i načela. Određen je profil ekoturista koji se odmiče od masovnog turizma, otkriva nove, nepoznate sadržaje lokalnih kultura i pritom nastoji doprinijeti zaštiti okoliša i očuvanju prirodnih dobara. Dalmatia Green je certifikat za privatne turističke smještajne objekte koji su odlučili ozeleniti svoje poslovanje i gostima pružati boravak u harmoniji s prirodom. Osmišljen je kako bi se ekološki smještajni objekti izdvojili od klasičnih iznajmljivača. Projekt je prepoznat od strane Ministarstva turizma Republike Hrvatske i Splitsko-dalmatinske županije kako bi se poštivanjem prirode stvorila nova vizija "zelene" turističke ponude u Dalmaciji. Podaci korišteni u radu prikupljeni su metodom istraživanja za stolom te obrađeni metodama kompilacije, deskripcije, analize i sinteze.

Ključne riječi: ekoturizam, ekoturist, zaštićena područja, certifikat

Summary

The topic of this paper is the features of ecotourism in Croatia with a special review of the Dalmatia Green project. The paper defines the term 'ecotourism' and its characteristics, specificities and principles. The profile of an ecotourist is defined as a person, estranged from mass tourism, who discovers new, unknown features of local cultures, while trying to contribute to environmental protection and preservation of natural goods. Dalmatia Green is a certificate for private tourist facilities, set on making their business 'green' and offering their guests a stay in harmony with nature. It was designed so that ecological accommodation facilities would be separated from the rest. The project has been recognised by the Ministry of Tourism and Split-Dalmatia County in order to create a new vision of an environmentally friendly tourist offer. The data used in the paper was collected by desk research and processed by methods of compilation, description, analysis and synthesis.

Key words: ecotourism, ecotourist, protected areas, certificate

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
1.1. Predmet i cilj rada.....	1
1.2. Izvori podataka i metode prikupljanja	1
1.3. Struktura rada.....	1
2. TEORETSKE ODREDNICE EKOLOŠKOG TURIZMA.....	2
2.1. Turizam i njegov utjecaj na okoliš.....	2
2.2. Pojmovno određenje i obilježja ekoturizma.....	3
2.3. Vrste ekoturizma.....	5
2.4. Tko je ekoturist?.....	6
3. EKOLOŠKI TURIZAM U REPUBLICI HRVATSKOJ.....	9
3.1. Turizam u RH	9
3.2. Razvoj ekoturizma u Hrvatskoj	11
3.3. Ekoturizam u zaštićenim područjima RH	14
3.4. Primjeri dobre prakse	18
3.4.1. Ekoturistički paketi u NP Kornati i PP Lastovsko otočje	18
3.4.2. Istarske stancije	18
3.4.3. Dalmatinska etno-eko sela.....	19
3.4.4. Zelena Baranja.....	19
3.5. Organizacije i programi održivog i ekološkog turizma.....	19
3.5.1. TIES.....	20
3.5.2. INSTO.....	20
3.5.3. CROSTO.....	20
3.5.4. Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine	22
3.5.5. Natura 2000	25
3.5.6. Europska povelja o održivom turizmu	28

4. CERTIFICIRANJE U EKOTURIZMU NA PRIMJERU DALMATIA GREEN CERTIFIKATA	29
4.1. Standardi kvalitete i označavanje u ekoturizmu.....	29
4.2. Dalmatia Green certifikat	31
4.2.1. Vrste certifikata i postupak certificiranja.....	32
4.2.2. Eko koraci	32
4.3. Mogućnosti budućeg razvoja ekoturizma u Hrvatskoj kroz programe certificiranja.....	37
5. ZAKLJUČAK.....	38
POPIS ILUSTRACIJA.....	39
POPIS LITERATURE	40

1. UVOD

1.1. Predmet i cilj rada

Predmet ovog rada je ekološki turizam. Cilj rada je kroz teorijsku osnovu i praktične primjere povezati turizam s očuvanjem okoliša. Nastojati će se utvrditi u kojoj mjeri turizam utječe na okoliš, na koje načine i kako smanjiti štetni utjecaj. Također će se objasniti što je to ekoturizam, otkuda potreba za njim, tko su ekoturisti i koja su njihova obilježja. Nadalje, biti će navedeni i objašnjeni razni projekti vezani uz ekoturizam poglavito oni u čije provođenje je uključena Republika Hrvatska.

1.2. Izvori podataka i metode prikupljanja

Podatci korišteni u ovom radu prikupljeni su iz razne literature svjetskih i hrvatskih stručnjaka iz područja ekologije i turizma, sa internatskih stranica i publikacija UNWTO-a, TIES-a, Instituta za turizam i ostalih. Kao izvor je korištena i Strategija razvoja hrvatskog turizma i slični programi.

Kao metoda prikupljanja podataka korištena je metoda istraživanja za stolom, dok su za obradu korištene metode deskripcije, kompilacije, analize i sinteze.

1.3. Struktura rada

Rad je podijeljen u pet cjelina od kojih je svaka podijeljena na manje tematske jedinice. Prva cjelina je uvod gdje su navedeni predmet i cilj rada, izvori podataka i metode prikupljanja te struktura rada. U drugoj cjelini govori se o ekološkom turizmu općenito, o njegovim obilježjima, vrstama i ekoturistima. U trećoj cjelini riječ je o turizmu u Hrvatskoj općenito, o pretpostavkama, prilikama i ograničenjima za razvoj ekoturizma te o turizmu u zaštićenim područjima Republike Hrvatske, a navedeni su i primjeri dobre prakse u hrvatskom ekoturizmu. U četvrtoj cjelini objašnjeni su standardi kvalitete i certificiranje u ekoturizmu te je naveden primjer certifikata Dalmatia Green. Peta cjelina je zaključak, a na kraju rada navedeni su popis literature i popis ilustracija.

2. TEORETSKE ODREDNICE EKOLOŠKOG TURIZMA

'Ekološka kriza je poprimila takve razmjere, da je postala i moralna odgovornost sviju nas, pa moderno društvo neće moći dati rješenja za probleme ekologije ako ponovo ne ispita vlastiti način života. Čovječanstvo je upravo u razdoblju duboke društvene krize i neće moći još dugo ostati u takvom stanju, a da to ne izazove ozbiljne posljedice na evolucijski razvoj, ne samo čovjeka nego i cijelog planeta, odnosno svih živih bića na tom planetu.' Citat je to pape Ivana Pavla II iz 1990. godine. Danas, 30 godina poslije, vidimo kako je problem narušavanja okoliša postao još veći. Svjedoci smo svakodnevnih ekoloških katastrofa globalnih razmjera. Je li te probleme moguće riješiti, na koji način i do koje mjere pitanje je kojim se bave razni stručnjaci, ali sigurno je da se svi moramo uključiti u rješavanje tog problema. To je problem kojeg nije uzrokovao pojedinac, to je rezultat dugogodišnjeg iscrpljivanja resursa, prirodnih bogatstava, njihovog neodgovornog korištenja u različitim industrijama i djelatnostima, pa tako i u turizmu. Od sredine 20. stoljeća do danas turizam se neprestano razvija te je prisutan u svim dijelovima svijeta. Turizam je postao jedan od najvećih potrošača kvalitetnog prostora često i ekološki najosjetljivijeg. Radi toga je bitno da se turizam ne razvija nekontrolirano, već da se odgovarajućim ekološkim mjerama i postupcima omogući skladan razvoj svih prostora i svih sudionika turizma.¹ Nadalje se postavlja pitanje kako i na koji način i dalje razvijati turizam i do koje mjere, odnosno gdje su granice turističkog razvoja koje neće dovesti do saturacije prostora, a da se istodobno postižu željeni ekonomski i drugi razvojni efekti.² Odgovor na to pitanje mogao bi biti ekološki turizam koji podrazumijeva 'odgovorno putovanje u prirodna područja koje čuva okoliš, održava dobrobit lokalnog stanovništva i uključuje interpretaciju i edukaciju (i gostiju i osoblja)'³.

2.1. Turizam i njegov utjecaj na okoliš

Prema AIEST-u turizam je skup odnosa i pojava koje proizlaze iz putovanja i boravka posjetitelja nekog mjesta, ako se tim boravkom ne zasniva stalno prebivalište i ako s takvim boravkom nije povezana nikakva gospodarska djelatnost. Kao što je već spomenuto turizam koristi kvalitetni prostor što podrazumijeva prostor s jednim ili više prirodnih i/ili antropogenih turističkih resursa, odnosno atrakcija visokog stupnja

---

¹ Bilen M.; *Turizam i okoliš*, Veleučilište u Karlovcu, Karlovac, 2016., str. 8.

² Ibid.

³ TIES, <https://ecotourism.org/what-is-ecotourism/>, 07.11.2019.

privlačnosti.⁴ Iz navedenih definicija vidljivo je kako se turizam manifestira u prostoru i da je sudbinski vezan za očuvanje kvalitetnih prostora. Stupanj privlačnosti nekog prostora, odnosno kvaliteta tog prostora jedan je od temeljnih faktora privlačenja turista, razvoja turizma i njegovog opstanka. Upravo zato je turizam zainteresiran za očuvanje prostora jer od kvalitete prostora ovisi turistička posjeta, struktura turista, potrošnja turista, masovnost posjete, sezonalnost i mnogi drugi ekonomski i neekonomski efekti koje turizam izaziva.⁵ Utjecaj turizma na prostor može biti izravan i neizravan. Izravan utjecaj ogleda se u korištenju prostora za izgradnju receptivnih kapaciteta, prometne infrastrukture i atrakcija. Neizravan ili posredni utjecaj posljedica je toga što turizam potiče razvoj mnogih gospodarskih i društvenih djelatnosti čijim razvojem dolazi do saturacije prostora. Obzirom da je očuvanje kvalitete prostora temelj za privlačenje turista i razvoj turizma postavlja se pitanje je li ekonomski opravdano i dalje razvijati vrste i oblike turizma koji više ili manje onečišćuju i degradiraju okoliš i time zahtijevaju značajna ulaganja u njegovo očuvanje ili prilagoditi turistički razvoj novim ili onim oblicima i vrstama turizma koji su u skladu sa zaštitom okoliša i ne narušavaju prirodnu ravnotežu određenih ekosustava. To znači da bi turizam trebalo uskladiti s ekonomskim, ali i ekološkim kriterijima, odnosno razvijati selektivan i kontroliran turistički razvoj nekog prostora, regije ili države.⁶

2.2. Pojmovno određenje i obilježja ekoturizma

Ekološki turizam je oblik turizma u kojem osviješteni gosti podupiru zaštitu prirode i okoliša na destinaciji koju su odabrali, kao i kulturnu baštinu lokalne zajednice.⁷ Glavne karakteristike ekoturizma jesu:⁸

- Promicanje održive aktivnosti malog razmjera bliske prirodnom okolišu,
- opsluživanje pojedinačnih posjetitelja ili male grupe,
- naglasak na kakvoći proizvoda i personalizirana usluga,
- potiče veliko zanimanje za lokalni okoliš i lokalne proizvode,
- pomaže u promicanju odgovornog ponašanja i podizanju svijesti o potrebi zaštite prirode.

---

⁴ Bilen M. op cit., str. 17.

⁵ Ibid.

⁶ Ibid., str. 24.

⁷ Miljak, T., Bačić, L., Kitić, M.; *Ekoturizam kao poticaj razvoja poduzetništva u turizmu*, Sveučilište u Splitu, Split, 2012, str. 327

⁸ Ibid.

Načela na kojima se ekoturizam temelji su:⁹

- Minimizirati fizički, društveni i psihološki utjecaj,
- graditi ekološku i kulturnu svijest,
- osigurati pozitivno iskustvo za posjetitelje i domaćine,
- osigurati direktnu financijsku dobrobit,
- generirati financijsku dobrobit za lokalno stanovništvo i poduzetnike,
- posjetiteljima prenijeti iskustva kojima će se podići svijest o društvenim, ekološkim i političkim zbivanjima,
- dizajnirati, graditi i upravljati nisko utjecajnim sadržajima,
- upoznati prava i vjerovanja starosjedioca u zajednici te surađivati s njima.

Temelj ekoturizma je priroda i očuvani okoliš te su motivi ekoturista:¹⁰

- Želja za povratkom prirodi,
- želja za bijegom od stresa i svakodnevnog života,
- promatranje prirode i divljine prije nego što za to bude kasno.

Ekoturizam se provodi kroz brojne aktivnosti, na različitim lokacijama, povezan s raznim tipovima putovanja. P.S. Valentine je uočio tri dimenzije turizma temeljenog na prirodi:

Tablica 1. Dimenzije turizma temeljenog na prirodi

Iskustvo i doživljaj	<ul style="list-style-type: none"> • Ovisnost o prirodi • Uključenost i interakcija • Interakcija s lokalnom zajednicom • Intenzitet uključenosti
Stil	<ul style="list-style-type: none"> • Razina korištenja infrastrukture • Tip i veličina grupe • Spremnost na potrošnju • Duljina boravka
Destinacija	<ul style="list-style-type: none"> • Dostupnost • Razvijenost • Vlasništvo • Ekološka osjetljivost

Izvor: Obrada autora prema: Valentine, P.S.; *Nature - based tourism review* u Weiler B., Hall C.M.; *Special interest tourism*, Belhaven Press, 1992, str. 109.

⁹ TIES, op. cit.

¹⁰ Bakan R., Jaković B.; *Ekoturizam – autorizirana predavanja i primjeri vježbi*, Visoka škola za menadžment u turizmu i informatici u Virovitici, 2015. materijali dostupni na <https://vsmti.hr/wp-content/uploads/2017/11/Ekoturizam-autorizirana-predavanja-i-primjeri-vjezbi.pdf> , 07.11.2019.

Doživljaj turista na ekoturističkom putovanju ima dvije svrhe:¹¹

1. Zadovoljenje potrebe za povećanjem znanja o prirodnim i kulturnim atrakcijama uz aktivnu rekreaciju na terenu,
2. povećanje razine svijesti o potrebi očuvanja okoliša, promjena stavova i ponašanja s ciljem smanjivanja loših utjecaja na okoliš.

Navedene svrhe vezane su uz motive putovanja ekoturista, a to su učenje o biljkama, životinjama, krajoliku i ostalim specifičnostima destinacije.

Djelovanje u smislu očuvanja ukupne ekološke ravnoteže i razvoj ekoturizma kao specifičnog oblika provođenja odmora, ima snažno uporište u održivom razvoju, jednoj od temeljnih odrednica hrvatskog, kao i svjetskog turizma. Primjeri djelovanja u zaštiti okoliša su:¹²

- Stavljanje važnih prirodnih područja pod adekvatni stupanj zaštite, što zahtijeva promjenu zakonskog pristupa kroz više ekološke standarde i njihovu strogu kontrolu,
- na nacionalnoj razini treba ohrabrivati implementaciju standarda "Plave zastave" na način da se djelomično subvencionira dio troškova potrebnih za opremanje plaža do traženog standarda,
- uključivanje ekologije u program edukacije u turizmu,
- poticajna sredstva i stimulativni programi za projekte ekološkog turizma.

2.3. Vrste ekoturizma

Ekoturizam se može podijeliti na 'soft' i 'hard' ekoturizam. Podjela je vezana uz stupanj doživljaja obzirom na činjenice:¹³

- Koliko su turisti strogi obzirom na ekološke principe,
- koliko su daleko spremni ići obzirom na fizičke napore kako bi doživjeli ekoturističko iskustvo,
- koliko je intenzivan njihov interes prema pojedinoj ekoturističkoj atrakciji.

---

¹¹ Bakan R, Jaković B., op.cit.

¹² Poslovni.hr - Strategija razvoja Hrvatskog turizma do 2010 godine, <http://www.poslovni.hr/media/PostAttachments/539509/Strategija%20hrvatskog%20turizma%20-%20finalna%20verzija.pdf>, str.25, 09.11.2019.

¹³ Ibid.

Hard ekoturizam (ekoturisti)

Hard (strogi, čvrsti, tvrdi) ekoturisti imaju jako izražen interes za temeljni motiv putovanja i vrlo su često eksperti u pojedinim područjima. Spremni su iskusiti život lišen uobičajenog civilizacijskog komfora, putovati u otežanim uvjetima, upoznavati nepoznate kulture i doživjeti neobična iskustva.¹⁴

Soft ekoturizam (ekoturisti)

Soft ekoturisti slični su uobičajenim turistima motiviranima prirodnim atrakcijama. Međutim, ekoturisti atrakcije žele doživjeti na poseban način uz dobru interpretaciju okoliša i edukativne sadržaje.¹⁵

2.4. Tko je ekoturist?

Ekoturist je osoba koja odlazi na organizirano putovanje/odmor osmišljen da turist saturira okoliš najmanje moguće te je dio novca kojeg plaća iskorišten za očuvanje lokalnog okoliša i životinja.¹⁶

Ekoturistima nije primarno dobiti što više za uloženi novac, već brinu o tome kakav utjecaj njihov posjet ima na okolinu u kojoj borave, ali i na lokalnu zajednicu. Preferiraju konzumaciju domaćih, autohtonih proizvoda iz ekološkog uzgoja, žele upoznati kulturu i običaje lokalnog stanovništva. Bitna stavka im je i prijevoz radi čega se mnogi odlučuju na putovanje željeznicom koja ima manji utjecaj na okoliš od automobila.

Studija UNWTO-a utvrdila je da 10-15% turista pri izboru destinacije traže nešto neuobičajeno. Nazvani su 'alternativnim', 'novim' turistima te njihov broj u prosjeku raste brže nego broj mainstream turista.¹⁷ Karakteristike tih turista su:¹⁸

- Obrazovaniji,
- iskusniji,
- imućniji,
- s iskustvom na putovanjima,
- ekološki osviješteni,

---

¹⁴ Bakan R., Jaković B.; op. cit.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Oxford dictionaries, <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/ecotourist>, 23.11.2019.

¹⁷ UNWTO & ETC, *Handbook on Tourism Product Development*, Madrid, 2011.

¹⁸ Ibid.

- osjetljivi naspram tradicije, društva, kulture, društvenog uređenja i običaja destinacija koje posjećuju.

Tablica 2. Karakteristike tržišnih segmenata

Zanimanje	- Uglavnom menadžeri i viši službenici
Prihodi	- U prosjeku viši od prihoda uobičajene turističke populacije - Srednji i viši sloj
Obrazovanje	- Višeg stupnja obrazovanja
Dob	- U dobi od 25 do 54 godine, - trend povećanja starosne dobi, - mlađi turisti skloni su 'hard' ekoturističkim putovanjima, stariji 'soft' putovanjima
Spol	- Žene čine veći udio, osobito unutar mlađe populacije, - muškarci su ravnomjerno raspoređeni među mlađom i starijom populacijom
Učestalost putovanja	- Dva do pet puta godišnje, - 2009. godine 75,6% ekoturista putovalo je bar dva puta, 22% ih je putovalo pet do osam puta u tom razdoblju ¹⁹
Sezona putovanja	- Ne preferiraju neku od sezona, - uglavnom izvan glavne sezone, - mogućnost produljenja sezone stvaranjem ekoturističkih sadržaja u destinaciji
Duljina putovanja	- Ovisi o udaljenosti destinacije i aktivnostima u destinaciji
Potrošnja u destinaciji	- Potrošnja u ekoturističkoj destinaciji je 44% veća od destinacija masovnog turizma, - troškovi ovise i o aktivnostima, - ekoturisti nisu osjetljivi na cijenu, - osjetljivi su na odnos vrijednosti za novac, - bitna je kvaliteta doživljaja u odnosu na kvalitetu proizvoda i usluga

¹⁹ CREST: *The Case for Responsible Travel: Trends and statistics*, 2013., str.2

Aktivnosti u destinaciji	<ul style="list-style-type: none"> - Najčešće su posjete nacionalnim parkovima, pješačenje, aktivnosti na vodi (posebice rafting i kajaking), uživanje u prirodi, kampiranje, obilazak ekoturističkih ruta, trekking, vožnja čamcima, ribolov, biciklizam
Smještaj	<ul style="list-style-type: none"> - Rustikalniji i manji objekti, - prednost ekološki održivim objektima, - najčešće: bed & breakfast, bike & bed, kuće za odmor u prirodnom okruženju, šumske kolibe, manji obiteljski pansioni, seljačka domaćinstva, kampovi, objekti robinzonskog turizma - hoteli/moteli prilagođavaju poslovanje 'zelenim' načelima
Motivi putovanja	<ul style="list-style-type: none"> - glavni motivi su interes za okoliš i prirodno okruženje, bijeg od stresa i svakodnevice te uzbuđenje - motivi po kojima se ekoturisti razlikuju od konvencionalnih turista su: boravak u nenapućenim destinacijama, boravak u netaknutoj prirodi, učenje o životu u divljini i prirodi, razgledavanje divljih životinja i biljaka, upoznavanje domicilnog stanovništva i kulture, izazov, osjećaj za korist koju lokalna zajednica ostvaruje od njihova putovanja

Izvor: obrada autora prema Bakan R., Jaković B.; *Ekoturizam – autorizirana predavanja i primjeri vježbi*, Visoka škola za menadžment u turizmu i informatici u Virovitici, 2015. materijali dostupni na <https://vsmti.hr/wp-content/uploads/2017/11/Ekoturizam-autorizirana-predavanja-i-primjeri-vjezbi.pdf>

3. EKOLOŠKI TURIZAM U REPUBLICI HRVATSKOJ

Procjenjuje se da je oko 3% međunarodnih odmorišnih putovanja motivirano ekoturizmom, a podržan rastućom ekološkom svijesti kupaca, proizvod pokazuje snažan rast između 10% i 20% godišnje. Usprkos raspoloživosti, atraktivnosti i očuvanosti prirodnih resursa, ekoturizam u Hrvatskoj još je uvijek slabo razvijen. Posebno brine činjenica da je ekoturizam zapostavljen čak i u većini zaštićenih prirodnih lokaliteta.²⁰

3.1. Turizam u RH

Turizam je jedna od najrazvijenijih gospodarskih djelatnosti u Republici Hrvatskoj, a to potvrđuje i činjenica kako je 2018. godine udio turizma u BDP-u bio 19,6%.

2019.-e godine Republiku Hrvatsku posjetilo je ukupno 20.691.621 turista od čega 88% stranih turista.

Tablica 3. Broj turističkih dolazaka 2019. g.

R.B.	Županija	I – XII 2019.			
		Domaći	Strani	Ukupno	% Dolasci
1	Istra	314.245	4.295.203	4.609.448	22,28
2	Kvarner	298.365	2.731.961	3.130.326	15,13
3	Ličko-senjska	57.708	784.918	842.626	4,07
4	Zadarska	307.114	1.708.354	2.015.468	9,74
5	Šibensko-kninska	185.593	961.029	1.146.622	5,54
6	Splitsko-dalmatinska	323.232	3.632.925	3.956.157	19,12
7	Dubrovačko-neretvanska	131.787	2.197.203	2.328.990	11,26
	Ukupno Dalmacija	947.726	8.499.511	9.447.237	45,66
	Ukupno Jadran	1.718.044	16.311.593	18.029.637	87,13
8	Grad Zagreb	243.833	1.214.365	1.458.198	7,05
	Ukupno	1.961.877	17.525.958	19.487.835	94,18
9	Bjelovarsko-bilogorska	18.481	8.896	27.377	0,13
10	Brodsko-posavska	14.976	22.834	37.810	0,18
11	Karlovačka	35.065	331.143	366.208	1,77
12	Koprivničko-križevačka	10.524	9.555	20.079	0,10
13	Krapinsko-zagorska	89.495	87.333	176.828	0,85
14	Međimurska	42.457	40.452	82.909	0,40
15	Osječko-baranjska	69.869	41.265	111.134	0,54
16	Požeško-slavonska	14.805	5.913	20.718	0,10
17	Sisačko-moslavačka	21.831	19.939	41.770	0,20
18	Varaždinska	36.990	44.698	81.688	0,39
19	Virovitičko-podravska	10.434	4.907	15.341	0,07
20	Vukovarsko-srijemska	65.710	16.426	82.136	0,40
21	Zagrebačka	31.941	107.847	139.788	0,68
	Kontinentalna Hrvatska	462.578	741.208	1.203.786	5,82
	Sveukupno	2.424.455	18.267.166	20.691.621	100,00

Izvor: obrada autora prema HTZ, <https://htz.hr/sites/default/files/>, 18.01.2020.

²⁰ Ministarstvo turizma RH, Strategija razvoja turizma RH do 2020.g. <https://mint.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Strategija-turizam-2020-veljaca2013.pdf>, 12.01.2019.

Najposjećenije je područje Istre sa 22,28% dolazaka, a slijede ga Splitsko-dalmatinska županija (19,12%), područje Kvarnera (15,13%) i Dubrovačko-neretvanska županija (11,26%). Od kontinentalnih županija najposjećeniji je Grad Zagreb (7,05%), a iza njega je Karlovačka županija (1,77%). Ukupno gledajući Jadranska regija zabilježila je 87,13% svih turističkih dolazaka, a kontinentalna 12,87%.

Prema istraživanju Instituta za turizam Tomas ljeta 2017 hrvatski turisti vrlo su zadovoljni ekološkom očuvanošću, čistoćom i uređenosti plaža, pogodnosti za kratki odmor te prometnom dostupnosti destinacije. Međutim, između 10% i 16% turista je tijekom boravka u destinaciji zasmetala gužva (u prometu, na kupališnom prostoru i/ili na javnim površinama), neprimjereno odloženo smeće, nemogućnost razdvajanja otpada, neugodni mirisi iz kontejnera ili buka što su posljedice masovnog turizma.

Iako Hrvatska ima veliki potencijal za razvoj raznih vrsta turizma uključujući kulturni, zdravstveni, ekološki, sportski, ruralni i mnoge druge glavna ponuda se i dalje bazira na 'suncu i moru'. Nedostatak inovativne turističke ponude i potreba za povećanjem kvalitete turističkih proizvoda razlog su visoke sezonalnosti i nejednake geografske distribucije turističke potrošnje.²¹ U tom segmentu opet je vidljiva mogućnost utjecaja ekološkog turizma na produljenje turističke sezone, odnosno ponuda sadržaja izvan sezone i to izvan turistički najfrekventnijih područja. Problemi koje masovni turizam povlači za sobom su šteta na prirodnom okolišu (koji se smatra glavnim potencijalom za razvoj turizma), brz i nekontroliran razvoj naseljenih područja i nerazmjern odnos cijene i kvalitete. Primorsku Hrvatsku karakterizira velika koncentracija populacije i ekonomskih aktivnosti koji dovode do konflikata vezanih uz korištenje resursa; korištenje zemlje, prekomjerna izgradnja i degradacija okoliša, te se javljaju razni ekološki problemi kao posljedica lošeg upravljanja i planiranja. Degradacija uzrokovana intenzivnom i nekontroliranom gradnjom vikendica i apartmana ima ozbiljan utjecaj na okoliš i prirodne resurse, dok se zauzimanjem najvrjednijih prostora radi turizma smanjuje mogućnost njegova korištenja za lokalno stanovništvo. Ubrzana urbanizacija bez kvalitetnih planova dovela je do uništenja tipičnih pejzaža primorskih gradova i njihovih tradicionalnih mediteranskih obilježja. Iako se to prvenstveno odnosi na degradaciju pejzaža utječe i na gubitak prirodnih

---

²¹ Kožić, I., Čorak, S., Marušić, Z., Marković, I., Sever, I; *Preliminary Report of Croatian Sustainable Tourism Observatory*, Institut za turizam, Zagreb, 2016. str.6

staništa, brtvljenje tla, fragmentaciju obalnih područja i povećanu eutrofikaciju²² mora pod utjecajem otpadnih voda.²³ Neriješeno pitanje otpada i otpadnih voda veliki su problem brzorastućih naselja gdje gradnja turističkih objekata nije popraćena gradnjom odgovarajuće lokalne infrastrukture. Problem je i nedostatak svijesti o potrebi smanjenja korištenja vode i korištenju kišnice za sanitarne potrebe što bi uvelike smanjilo potrošnju vode. Sama mreža vodoopskrbe ima velike gubitke radi zastarjelosti te joj je potrebna modernizacija. Što se tiče ostalog otpada procjenjuje se kako turisti stvaraju 3% od ukupnog otpada, s time da je u Istri i Primorsko-goranskoj županiji stvoreno više od 50% otpada koji se odnosi na turistički sektor.²⁴

Još jedan problem je neravnomjeran razvoj obalnog područja i unutrašnjosti. Dok je obalno područje gusto naseljeno i prostor se maksimalno iskorištava u unutrašnjosti se populacija smanjuje zajedno s ekonomskom aktivnosti. Gubi se lokalni identitet stanovništva i zanemaruju njihovi interesi radi širenja turističkih sadržaja. Međutim, bez poštovanja sociokulturnih obilježja lokalne zajednice nema održivog turizma.

Veliki problem koji ima značajan utjecaj na okoliš su gužve. Uglavnom su uzrokovane velikim brojem kruzera i njihovih putnika, npr. u Dubrovniku, Splitu, Hvaru.. Ne samo da gužve negativno utječu na iskustvo turista već loše utječu i na okoliš marina u kojima se kruzeri zaustavljaju ispuštajući otpadne vode i ostali otpad, zagađenjem zraka i bukom. U zaštićenim područjima problem je velik broj posjetitelja u jednom danu što rezultira narušavanjem prirode i ugrožava takva mjesta, npr. NP Plitvička jezera.

Sve te negativne posljedice masovnog turizma štete ugledu Hrvatske kao turističke destinacije, ali što je najbitnije takav turizam i takav razvoj nisu održivi.

3.2. Razvoj ekoturizma u Hrvatskoj

Razvoj ekoturizma značajan je za ekološki i kulturni razvoj, edukaciju i zaštitu prirodnih područja. To je prepoznato i u Strategiji razvoja Hrvatskog turizma gdje je kao jedan od ciljeva navedena trajna zaštita i implementacija ekoloških standarda te

---

²² Eutrofikacija-starenje vodenih ekosustava (npr. jezera). U prirodi taj proces traje tisućama godina dok se pod čovjekovim utjecajem (zbog velikog unošenja hranjiva, npr. umjetnih gnojiva, ubrzava se proizvodnja organskih tvari fotosintezom) skraćuje na samo nekoliko godina. U procesu eutrofikacije vodenih sustava intenzivno rastu alge, smanjuje se količina kisika i postupno izumiru životinjske vrste, a vodeni ekosustavi (obično jezera) mijenjaju boju u tamnozelenu i smeđu. Najpoznatiji je primjer eutrofikacije Bodensko jezero, a u Hrvatskoj Trakošćansko jezero.

²³ Kožić, I., Čorak, S., Marušić, Z., Marković, I., Sever, I; op. cit. str. 7.

²⁴ Ibid., str.8.

dugoročna i održiva valorizacija turističkih potencijala. Turizam u čistom i očuvanom okolišu postaje sve popularniji obzirom na urbani razvoj i potrebu ljudi za opuštanjem, bijegom od buke i gužve. Na njegov razvoj pozitivno utječe i razvoj svijesti o potrebi očuvanja prirode. Obzirom da je ekoturizam u Hrvatskoj relativno novi koncept tek unazad nekoliko godina razvijaju se određene aktivnosti koje se mogu smatrati kao dio ekoturizma, poglavito u nacionalnim parkovima i parkovima prirode. Jedno od prvih istraživanja o turističkoj ponudi i stupnju devastacije zaštićenih područja u RH provedeno je 1997.g. Uglavnom je uključivalo parkove prirode, ali zanimljivo je da su prepreke razvoja ekoturizma uočene 1997.g. prisutne i danas, ali u slabijem obliku.

Te prepreke su:²⁵

- Nedovoljna zaštita prirode i kontrola posjetitelja parkova,
- nedovoljno razvijena infrastruktura,
- nedostatak sistematski razvijene turističke ponude u zaštićenim područjima i nedostatak suradnje s lokalnim institucijama,
- problemi vlasništva,
- manjkav koncept zoniranja,
- urbanizacija i ilegalna gradnja unutar parkova,
- manjak ljudskih resursa,
- manjak financijskih resursa.

U Europi, pa tako i u Hrvatskoj znakovito je prožimanje ekoturizma s drugim vrstama turizma, posebice s ruralnim i kulturnim turizmom, te funkcionalna povezanost s odmorišnim turizmom, osobito u sredozemnim zemljama.²⁶ Razvoj ekoturizma u Hrvatskoj temelji se na korištenju prirodnih ljepota te je stoga vezan uz ruralne prostore i zaštićena područja. Jadransko more glavni je turistički resurs Republike Hrvatske što je vidljivo iz broja turista koji svake godine posjećuju Hrvatsku, a osobito usporedi li se posjećenost primorskog i kontinentalnog dijela zemlje. Toplo more, obala visokog stupnja razvedenosti sa mnoštvom otoka i otočića, brojne očuvane plaže, velik broj nacionalnih parkova u primorskom dijelu zemlje, sve su to razlozi velike turističke posjećenosti. No unutrašnjost zemlje bogata je drugim posebnostima koje nisu dovoljno turistički valorizirane, a izuzetno su zanimljive i pogodne za razvoj

---

²⁵ Tišma S., Kramarić Ž., Ozimec K., Démonja D.; *Analysis of Ecotourism Development Potential in Protected Areas in the Republic of Croatia and Recommendations*, Institut za međunarodne odnose, Zagreb, 2006., str. 109

²⁶ Klarić Z., Gatti, P.; *Hrvatski turizam – Plavo, bijelo, zeleno*, Institut za turizam, Zagreb, 2006., str.165

ekoturizma. Velik dio teritorija Hrvatske prekriven je šumama, bogat rijekama i jezerima, krškim fenomenima poput sedrenih barijera Plitvičkih jezera, Velebitskih stijena, špilja i jama, a kontinentalno područje bogato je i parkovima prirode. Pored toga, Hrvatska ima izuzetno dugu i bogatu kulturno-povijesnu baštinu. Ljepota krajolika i ekološka očuvanost elementi su ponude u kojima Hrvatska ima prednost u odnosu na konkurente iz regije. Pored toga, već je navedeno kako su hrvatski turisti ekološku očuvanost, čistoću plaža, ljepotu prirode i krajolika ocijenili visokim stupnjem zadovoljstva. Nemogućnost odvajanja otpada, gužve i buka koji su loše ocijenjeni samo su posljedica lošeg upravljanja resursima koje Hrvatska posjeduje. Radi toga se razvoj turizma u Hrvatskoj ne bi trebao temeljiti samo na suncu i moru već treba uložiti napore u unaprjeđenje zaštite okoliša, očuvanje i povećanje kvalitete prirodnih resursa te odgovornom i održivom upravljanju razvojem sadržaja ekoturističke ponude.

U nastavku je prikazana SWOT analiza hrvatskog ekoturizma koja daje detaljnu analizu snaga i slabosti hrvatskog ekoturizma, te razmatra prilike za budući razvoj i prijetnje koje valja izbjeći.

Tablica 4. SWOT analiza hrvatskog ekoturizma

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • Raznolikost i ljepota krajolika • Visoka razina očuvanosti i bio raznolikosti • Zelenilo i šumovitost prostora • Ugodna mediteranska klima • Mnoštvo raznolikih krških fenomena • Prostor za održivu turističku izgradnju • Jedan od najvećih udjela zaštićenih područja u okviru projekta NATURA 2000 u Europi 	<ul style="list-style-type: none"> • Nepريمjerena valorizacija prirodnih atrakcija • Nepريمjereno korištenje prostora zbog niske razine upravljanja • Loša prometna infrastruktura • Neiskorišteni prirodni resursi • Nedostatak održivih hotela i drugih eko smještaja • Nedovoljna ekološka educiranost • Ekološka degradacija i devastacija prostora neprikladnom izgradnjom • Nepostojanje zajedničke politike svih zaštićenih područja • Premali broj novostvorenih atrakcija • Masovnost turista
PRILIKE	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> • Razvoj ekoturizma u ruralnim područjima • Razvoj ekoturizma u kontinentalnoj Hrvatskoj • Rast i potražnja posebnih vrsta turističkih aktivnosti 	<ul style="list-style-type: none"> • Konkurencija • Smanjene mogućnosti ulaganja u prostore obuhvaćene zaštitom u okviru područja NATURA 2000 • Nedovoljno razvijena svijest o potrebi zaštite okoliša i očuvanju bio

<ul style="list-style-type: none"> • Izrada procjene prihvatnog kapaciteta za zaštićena područja • Veća ulaganja u zaštitu prirode kroz EU fondove • Veći poticaju za razvoj ekološke poljoprivrede i razvoj eko sela • Rast potražnje za ekoturizmom u svijetu • Stvaranje autentične turističke ponude • Prilika za cjelogodišnji turizam 	<p>raznolikosti</p> <ul style="list-style-type: none"> • Neodgovarajuća zakonska, planska i ostala regulativa
---	--

Izvor: Ojurović, J.; Uloga i značaj ekoturizma u turizmu Republike Hrvatske, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Pula, 2017., str. 20

3.3. Ekoturizam u zaštićenim područjima RH

Suvremena putovanja karakterizira sve veća masovnost radi koje postoji opasnost saturacije turističkih atrakcija, posebno onih resursa ili pejzaža koji su posebno privlačni i imaju veliku posjetu, koji su ekološki osjetljivi i u kojima nisu uspostavljene mjere zaštite takvih objekata ili prostora u cjelini.²⁷ Prije mnogo godina ljudi su spoznali važnost i potrebu očuvanja raznih prirodnih resursa, biljnih i životinjskih vrsta. 1872. godine s ciljem zaštite i očuvanja određenog područja osnovan je prvi nacionalni park na svijetu – Yellowstone. Nacionalni parkovi su područja zakonom strogo zaštićena, a obuhvaćaju jedan ili više sačuvanih ili neznatno izmijenjenih ekosustava, a zbog stručnih, znanstvenih, kulturnih, odgojno-obrazovnih, ekoloških i turističko-rekreativnih razloga.²⁸ U nacionalnim parkovima zabranjeni su lov i ribolov, izgradnja prometnica i druge infrastrukture, izgradnja receptivnih kapaciteta koji mogu naštetiti izgledu krajolika ili na bilo koji način izazvati konfliktne situacije. Hrvatska ima osam nacionalnih parkova, a to su Brijuni, Kornati, Krka, Mljet, Paklenica, Plitvička jezera, Risnjak i Sjeverni Velebit. Osim nacionalnih parkova postoji još nekoliko tipova zaštićenih područja, a to su strogi rezervati, parkovi prirode, specijalni rezervati, park šume, krajolici, spomenici prirode, spomenici parkovne arhitekture i regionalni parkovi. Strogi prirodni rezervati područja su gdje se dopuštaju samo oni zahvati koji neće ni na koji način narušiti slobodnu evoluciju prirode. Ti prostori namijenjeni su isključivo očuvanju prirode, znanstvenim istraživanjima i praćenjima stanja prirode u kojima se ne smije ugroziti prirodne procese i zbivanja.²⁹ U Hrvatskoj su to Bijele i Samarske stijene te Hajdučki i

²⁷ Bilen, M. op.cit., str. 144.

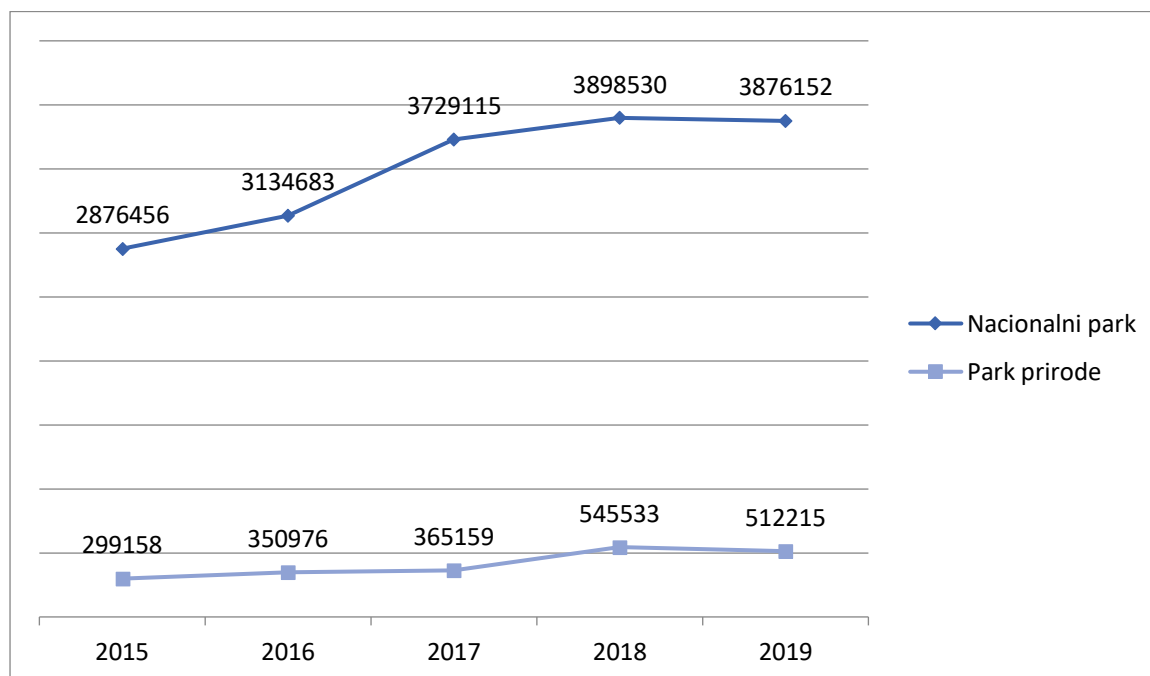
²⁸ Ibid. str 145.

²⁹ Ibid.

Rožanski kukovi. Sljedeća skupina zaštićenih područja su parkovi prirode. To su prostrani prirodni ili samo djelomično kultivirani prostori s naglašenim ekološkim, estetskim i rekreativnim, pa time i turističkim vrijednostima međunarodnog i nacionalnog karaktera.³⁰ U parkovima prirode dopuštene su neke gospodarske i druge djelatnosti te one radnje koje ni na koji način ne ugrožavaju njihove temeljne značajke. Parkovi prirode u Hrvatskoj su: Biokovo, Kopački rit, Lonjsko Polje, Medvednica, Papuk, Telašćica, Velebit, Vransko jezero, Učka, Žumberak-Samoborsko gorje te Lastovsko otočje.

Na grafikonu 1 prikazani su podaci o posjećenosti nacionalnih parkova i parkova prirode u razdoblju od 2015 do 2019. godine. Vidljiv je rast broja posjetitelja iz godine u godinu i u nacionalnim parkovima i u parkovima prirode. Isto tako, jasno je vidljiv mnogo veći broj posjetitelja u nacionalnim parkovima u odnosu na parkove prirode. U vrijeme izrade rada podatci o posjećenosti tri parka prirode u 2019. godini nisu bili dostupni radi čega je broj posjetitelja na grafikonu nešto manji od stvarnog.

Grafikon 1. Ukupan broj posjetitelja NP i PP od 2015 do 2019. g.

Izvor: Obrada autora prema: https://mint.gov.hr/UserDocsImages/AA_2018_c-dokumenti/4_Projekti%20u%20zasticenim%20podrucjima.pdf, 08.03.2020.

³⁰ Bilen M. op. cit. str. 146.

Specijalni (posebni) rezervati su kopnena ili morska područja stroge zaštite jednog ili više elemenata prirode zbog svoje jedinstvenosti, rijetкости ili reprezentativnosti. Razlikuju se orintološki, ihtiološki, geološki, paleontološki, hidrološki, hidrogeološki i drugi specijalni rezervati. U njima nije dozvoljeno ubiranje biljaka, uznemiravanje životinja niti bilo kakvi oblici gospodarskog i drugog iskorištavanja prostora.³¹ Neki od specijalnih rezervata u Hrvatskoj su Vražji prolaz kod Skrada, Zeleni Vir i Crna Mlaka. Hrvatska ima mnoštvo drugih prirodnih znamenitosti, ali i kulturnih od kojih je velik broj uvršten na UNESCO-v popis zaštićene baštine. Sve to razlozi su velikog broja turista koji posjećuju Hrvatsku svake godine i veliki ekoturistički potencijal.

Tablica 5. Zaštićena područja RH

KATEGORIJA	BROJ ZP	POVRŠINA (KM ²)	% POVRŠINE RH
STROGI REZERVAT	2	24,19	0,03
NACIONALNI PARK	8	979,63	1,11
POSEBNI REZERVAT	77	400,11	0,45
PARK PRIRODE	11	4320,48	4,90
REGIONALNI PARK	2	1025,56	1,16
SPOMENIK PRIRODE	80	2,27	0,003
ZNAČAJNI KRAJOBRAZ	82	1331,28	1,51
PARK – ŠUMA	27	29,54	0,03
SPOMENIK PARKOVNE ARHITEKTURE	119	8,36	0,01
Površina zaštićenih područja unutar drugih zaštićenih područja		593,39	0,67
UKUPNO ZP U RH	408	7528,03	8,54

Izvor: HAOP, <http://www.haop.hr/hr/tematska-podrucja/zasticena-podrucja/zasticena-podrucja/zasticena-podrucja-u-rh>, 26.01.2020.

Povezanost ekoturizma i zaštićenih područja određena je prema ovih sedam principa:³²

- Izbjegavanje negativnog utjecaja koji bi mogao oštetiti ili uništiti integritet ili karakter posjećenog prirodnog ili kulturnog obilježja,
- edukacija posjetitelja o važnosti zaštite prirodnih resursa,

³¹ Bilen M. op.cit.

³² Tišma S., Kramarić Ž., Ozimec K., Demonja D; op.cit., str.105

- ostvarivanje direktnog prihoda za zaštitu prirode i upravljanje zaštićenim područjem,
- moguće ekonomske prednosti za lokalno stanovništvo,
- planiranje održivog toka turista i mogućeg razvoja turističkih aktivnosti u korist nacionalne ekonomije,
- povećanje prihoda korištenjem objekata i usluga lokalne zajednice,
- povećana briga za okoliš od infrastrukture, smanjenog korištenja fosilnih goriva do očuvanja lokalne flore i faune.

Jedna od definicija ekoturizma kaže kako je to turizam usmjeren prema prirodi koji istovremeno promovira zaštitu i održivi razvoj.³³ U Hrvatskoj se ekoturizam razvija najviše u zaštićenim područjima u okviru nacionalnih parkova i parkova prirode. Razvoj ekoturizma u zaštićenim područjima donosi mogućnosti boravka na svježem zraku, fizičkih aktivnosti, edukacije i promatranja biljnih i životinjskih vrsta u njihovom prirodnom okruženju. Obzirom da nekontrolirani razvoj turizma može imati negativnih posljedica potrebno je kontrolirati rast broja posjetitelja i infrastrukturne promjene u okolišu. Pozitivni učinci koji se mogu pojaviti su pomoć u očuvanju ekosistema sprječavanjem daljnjih negativnih procesa i održavaju biološkog integriteta aktivnim promoviranjem edukacije o zaštiti prirode i jačanjem veza lokalne zajednice i posjetitelja. Zaštićenim područjima RH upravljaju Javne ustanove za upravljanje zaštićenim područjima koje osnima Vlada RH. Javne ustanove za upravljanje ostalim zaštićenim područjima i/ili drugim zaštićenim dijelovima prirode osnivaju predstavnička tijela jedinice područne (regionalne) samouprave odlukom.³⁴ Temeljni propis o zaštiti prirode je Zakon o zaštiti prirode (NN 80/13, 15/18) koji definira zaštićene prirodne vrijednosti upisane u Upisnik zaštićenih prirodnih vrijednosti. Upravljanje zaštićenim područjima provodi se temeljem godišnjih programa zaštite, održavanja, očuvanja, promicanja i korištenja zaštićenog područja koje donosi Upravno vijeće Javne ustanove koja upravlja pojedinim zaštićenim područjem. Za učinkovito upravljanje parkovima potrebno je:³⁵

- Minimalizirati utjecaj posjetitelja na prirodne resurse,

---

³³ Tišma S., Kramarić Ž., Ozimec K., Demonja D.; op.cit., str.106.

³⁴ HAOP, <http://www.haop.hr/hr/tematska-podrucja/zasticena-podrucja/upravljanje-zasticenim-podrucjima/javne-ustanove-za>, 31.01.2020.

³⁵ Tomljenović, R., Marušić, Z.; TOMAS 2006: Nacionalni parkovi i parkovi prirode, Institut za turizam, Zagreb, 2007.

- osmisлити kvalitetnu edukaciju posjetitelja te učinkovitu strategiju odnosa s javnošću
- definirati i implementirati odgovarajuću razvojnu strategiju,
- upravljati parkom tako da se umanjí rizik posjećivanja te osigura sigurnost posjetitelja.

3.4. Primjeri dobre prakse

Ekoturistima je osim zaštite okoliša bitna stavka i dobrobit lokalnog stanovništva. Radi toga se kod kreiranja ekoturističke ponude mora uzeti u obzir i ta stavka, odnosno predvidjeti kakav utjecaj će turističke aktivnosti imati na sve članove zajednice. U nastavku će biti navedeno nekoliko primjera gdje ne samo da je lokalna zajednica sudjelovala u kreiranju ponude, već su implementirali obiteljska imanja i aktivnosti u ponudu i na taj način ih revitalizirali.

3.4.1. Ekoturistički paketi u NP Kornati i PP Lastovsko otočje

U sklopu DestiMed projekta u nacionalnom parku Kornati i parku prirode Lastovsko otočje razvijeni su eko turistički paketi u čijem kreiranju je sudjelovala sama lokalna zajednica. Ti paketi se temelje na dosadašnjoj ponudi, ali je obogaćena novim aktivnostima poput ribolovnog turizma ili demonstracije tradicionalne proizvodnje hrane, meda i sl. Aktivnosti se provode s manjim grupama turista koje se spajaju s lokalnim stanovništvom, a prihodi ostaju lokalnom stanovništvu. Nazivi tih eko turističkih paketa su „Avantura jedrenja na Kornatima“ i „Lastovo – Positively Wild“. Kroz nekoliko dana turisti upoznaju lokalne stanovnike i uključeni su u razne aktivnosti poput branja maslina i kadulje te daljnjeg procesa obrade tih proizvoda. Kroz razgovor i suživot sa stanovnicima turisti dobivaju najbolji uvid u tradiciju i običaje nekog mjesta. Turisti sudjeluju u uzgoju i pripremi hrane i pića, izrađuju suvenire, istražuju destinaciju biciklom ili pješaćenjem, posjećuju zavičajne muzeje, vinarije i sl.

3.4.2. Istarske stancije

Stancija je obiteljsko seosko gospodarstvo obnovljeno s ciljem pružanja turističkih usluga, a u pravilu je odvojena od naseljenih mjesta. Stanciju karakterizira veliki posjed na kojem se odvija poljoprivredna proizvodnja kultura tipičnih za Istru. Smještajni kapacitet je malen, namijenjen za boravak jedne obitelji i ne dijeli se na posebne smještajne jedinice. Uz smještaj, na stancijama se turistima nudi mogućnost sudjelovanja u aktivnostima poput berbe maslina, tartufa, grožđa, pravljenja

maslinova ulja. Gostima se nude i kulinarski tečajevi spravljanja istarske hrane te mogućnost učenja sviranja tradicionalnih instrumenata. Hrana koja se poslužuje gostima je ekološki uzgojena, a organiziraju se i izleti vlakom ili biciklističke ture.

3.4.3. Dalmatinska etno-eko sela

Kako bi se pokrenuo gospodarski razvoj i tako zaustavilo iseljavanje stanovništva u Splitsko-dalmatinskoj županiji prije nekoliko godina pokrenut je program „Turizam na selu“ kroz koji je financiran razvoj etno-eko sela. Kamene kuće karakteristične za kraj obnavljane su i prenamijenjene u smještajne objekte za turiste. Osim smještaja u autohtonim kamenim kućama turisti imaju mogućnosti sudjelovanja u tradicijskoj proizvodnji i starim obrtima (npr. mljevenje brašna), kušanja domaće hrane i pića, sudjelovanja u društvenim igrama i mnoge druge. Aktivnosti u kojima mogu sudjelovati su izleti (pješice, na biciklima ili konjima), rafting, sportski ribolov, poljoprivredni radovi i sl. Do sada je uređeno preko 30 etno-eko sela na otocima, u priobalnom i zagorskom dijelu.

3.4.4. Zelena Baranja

Zelena Baranja – Ozelenjivanje turističke ponude kroz inovativne proizvode u prirodnoj i krajobraznoj baštini projekt je udruge za zaštitu prirode i okoliša Zeleni Osijek u suradnji sa općinom Bilje i nacionalnim parkom Dunav-Drava (Mađarska). Projekt je razvijen kako bi se riješio problem nedostatka sadržaja, nedostatka programa aktivnog, kulturnog i ekoturizma, slabe promocije regije, ali i nezaposlenosti te mu je cilj povećati atraktivnost regije, povećati broj dolazaka i noćenja i uspostaviti brend Baranje kao ekoturističke destinacije.³⁶ U razdoblju od 01.12.2017. do 31.10.2019. uspostavljeno je 16 land art instalacija duž biciklističke rute Panonski put mira u općini Bilje i Kopačkom ritu, izgrađene su dvije kućice na drveću u Kući u prirodi Zlatna Greda, izrađena je mobilna aplikacija za turiste i virtualna šetnja, postavljeno je 7 info ploča, uspostavljen otvoreni wi-fi u općini Bilje i Kopačkom ritu, nabavljena oprema za aktivni i ekoturizam te su održana 4 međunarodna etno festivala.

3.5. Organizacije i programi održivog i ekološkog turizma

Razvojem svijesti o potrebi očuvanja okoliša došlo je do osnivanja raznih udruga i donošenja odluka, programa i povelja na međunarodnim, nacionalnim i lokalnim

---

³⁶ Zeleni osijek, <http://www.zeleni-osijek.hr/aktivni-kulturni-i-ekoloski-turizam-baranja/>, 15.04.2020.

razinama čiji je cilj spriječiti ili ograničiti štetni utjecaj turizma na okoliš. Neke od njih biti će navedene i predstavljene u nastavku.

3.5.1. TIES

Organizacija je osnovana 1990. godine s idejom da se kroz turizam pomogne očuvanju i financiranju nacionalnih parkova. Osnovana je kao prva međunarodna neprofitna organizacija posvećena ekoturizmu kao alat za očuvanje i održivi razvoj. TIES (The International Ecotourism Society) je predvodnik u razvoju ekoturizma donoseći smjernice, standarde, tehničku pomoć i obrazovne resurse. Osim izdavanja publikacija, od kojih je jedna i Travel Green Guide, organiziranja radionica i konferencija lansiran je program eko destinacija s ciljem povezivanja ekoturista i razvoja ekoturističkih inicijativa diljem svijeta te platforma Your Travel Choice Blog. Od 1990. godine do danas stvorena je mreža stručnjaka i putnika čiji cilj je učiniti turizam alatom za očuvanje i zaštitu bioraznolikosti i održivi razvoj društva. Organizacija je posvećena pomaganju organizacijama, zajednicama i individualcima u promoviranju i prakticiranju principa ekoturizma. TIES ima članove u više od 190 zemalja svijeta uključujući akademike, konzultante, vlade, turoperatore, ekoturiste i ostale. Programi koje TIES nudi su certifikat za menadžment u održivom turizmu, master class program i pripravnički program.³⁷

3.5.2. INSTO

INSTO (UNWTO International Network of Sustainable Tourism Observatories) je mreža koja se bavi promatranjem ekonomskog, okolišnog, prostornog i socijalnog utjecaja turizma na destinaciju. INSTO želi podržati i povezati destinacije koje kroz motrenje učinaka turizma mogu donijeti kvalitetnije odluke vezane uz destinaciju i potiču održive prakse lokalno i globalno. Vizija mu je poticanje mreže partnera koji teže stvaranju zdravog okruženja za posjetitelje i za lokalnu zajednicu čuvajući ga i za buduće generacije. Od osnivanja 2004. godine 28 opservatorija se pridružilo mreži UNWTO INSTO uključujući i jedan u Hrvatskoj.

3.5.3. CROSTO

Hrvatski opservatorij održivog razvoja turizma (Croatian Sustainable Tourism Observatory) je istraživački projekt Instituta za turizam osnovan u suradnji s UNWTO-om s ciljem motrenja i mjerenja održivosti turizma u Hrvatskoj. Kao što je već

---

³⁷ TIES, <https://ecotourism.org/our-story/>, 04.01.2020.

spomenuto CROSTO je član međunarodne mreže turističkih opservatorija (INSTO) pod pokroviteljstvom UNWTO-a. Dva primarna cilja su mu:

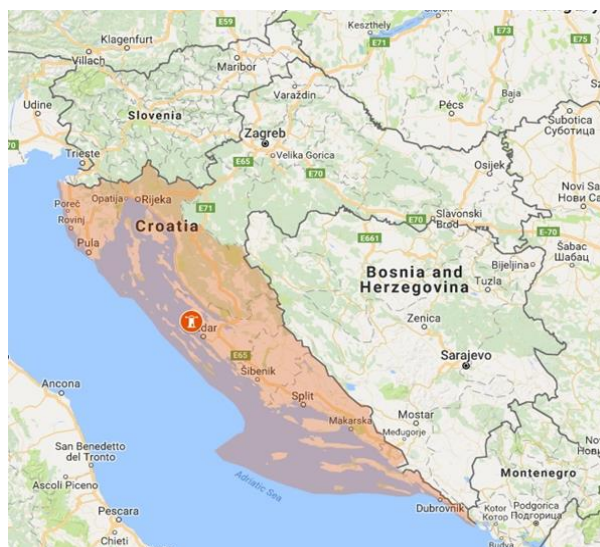
1. Mjerenje i promatranje turističke održivosti na regionalnoj razini
2. Promoviranje mjerenja i promatranja turističke održivosti na lokalnim razinama³⁸

Neke od osnovnih zadaća CROSTO opservatorija su:

- Određivanje zajedničke metodologije mjerenja pokazatelja,
- institucionalno organiziranje dionika kroz lokalne radne skupine i
- podizanje razine javne svijesti o značaju mjerenja³⁹

U odabiru baznih pokazatelja primijenjen je Europski sustav indikatora turizma za održivo upravljanje destinacijama - ETIS (European Tourism Indicator System) koji je razvila Europska komisija. Područje motrenja je obalni dio Hrvatske koji uključuje sedam županija; Istarsku, Primorsko-goransku, Ličko-senjsku, Zadarsku, Šibensko-kninsku, Splitsko-dalmatinsku i Dubrovačko-neretvansku.

Slika 1. CROSTO – područje motrenja

Izvor: INSTO, <http://insto.unwto.org/observatories/adriatic-coast-croatia/>, 04.01.2020.

Promatrano je:

- Zadovoljstvo lokalnog stanovništva,
- zadovoljstvo posjetitelja,

³⁸ Institut za turizam, <http://iztg.hr/standard.aspx?id=576>, 04.01.2020.

³⁹ CROSTO, <http://www.crosto.hr/hr/o-projektu/o-nama/>, 04.01.2020.

- lokalne ekonomske koristi i zaposlenost,
- turistička sezonalnost,
- kontrola energije, vode i otpada,
- kontrola prostornog razvoja.

Tablica 6. CROSTO

PODRUČJE MOTRENJA	24.705 km ² (44% teritorija)	1.411.935 stanovnika
POSJETITELJI	16.8 mil. Svih dolazaka 2016.	12.4/4.4. mil. Stranih/Domaćih dolazaka
SMJEŠTAJ	711 Objekt	56.938 Soba
OSTALO	Lipanj – Rujan (80%) Visoka sezona (svih dolazaka)	1.246 Otoka

Izvor: Obrada autora prema: INSTO, <http://insto.unwto.org/observatories/adriatic-coast-croatia/>, 04.01.2020.

Hrvatski opservatorij održivog razvoja turizma osnovan je kako bi pomogao Hrvatskoj ostvariti viziju njenog turističkog sektora. Praćenjem održivog turizma pomaže u podizanju svijesti mogućih pozitivnih i negativnih utjecaja razvoja turizma u regiji. Dugoročni cilj CROSTO-a je osnovati više opservatorija unutar zemlje i njihovom koordinacijom podržati održivi turizam kroz cijelu zemlju u budućnosti. Hrvatska posvećenost održivom razvoju naglašena je i u Strategiji razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine, a prepoznata je od Europske komisije koja je Malom Lošinj dodijelila ETIS nagradu.

3.5.4. Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine

Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine donesena je 2013. godine. U njoj je navedeno kako se turistički proizvodi u Hrvatskoj mogu podijeliti na dominantne proizvode (svaki proizvod doprinosi minimalno 5% u strukturi prihoda) i proizvode s izraženom perspektivom razvoja. Dominantni proizvodi su sunce i more, nautički turizam, poslovni turizam i kulturni turizam. Proizvodi s izraženom perspektivom razvoja su zdravstveni turizam, cikloturizam, gastronomija i enologija,

ruralni i planinski turizam, golf turizam, pustolovni i sportski turizam te ekoturizam. Globalni kvalitativni mega trendovi su:⁴⁰

- Političko okruženje,
- gospodarsko okruženje,
- društveno okruženje,
- pravno okruženje,
- okoliš,
- tehnologija.

Razvoju ekoturizma najviše pogoduju društveno okruženje i okoliš kod kojih se navodi sljedeće: 'Gospodarski razvoj, rastuća razina obrazovanja i općenito rast blagostanja pridonose tranziciji prema postmaterijalističkim društvenim vrijednostima ekonomije doživljaja. Novi turist kupac je životnih iskustava, doživljaja i priča, fizički i intelektualno je aktivan, želi biti sudionikom težeći putovanjima koja će pridonijeti njegovom njegovu osobnom razvoju'.⁴¹ Opis novog turista odgovara potencijalnom ekoturistu koji traži više od sunca i mora i koji razmišlja o tome kakav će trag ostaviti. Obzirom da turizam kao djelatnost počiva na kvaliteti okoliša i djeluje na okoliš turizam se mora prikloniti primjeni okolišno odgovornih koncepata na razini pojedinačnih pružatelja usluga i na razini cijelih destinacija. Integralnim upravljanjem obalnim područjem postavlja se okvir za uravnoteženi razvoj i poticaj razvoja održivog turizma. Tržišne prilike prepoznate u strategiji su: otvaranje novih tržišta, razvoj proizvoda, zauzimanje okolišno odgovorne pozicije, razvoj novih upravljačkih i poslovnih metoda. Poželjan razvoj hrvatskog turizma podrazumijeva upravljanje resursima koje udovoljava osnovnim ekonomskim, socijalnim i estetskim kriterijima dugoročno održivog poslovanja uz rast blagostanja, očuvanja kulturnog integriteta te vitalnih ekoloških sustava i biološke raznolikosti.⁴² Prema tome, razvoj turizma treba se temeljiti na načelima prikazanim u grafikonu 2.

Pod načelom ekološki odgovornog razvoja ('zeleno') podrazumijeva se primjena suvremenih rješenja u gradnji i opremanju (smanjenje gubitaka, energetska učinkovitost, korištenje obnovljivih izvora energije), racionalnost u korištenju prostora, poštivanje nosivog kapaciteta destinacije i sl.

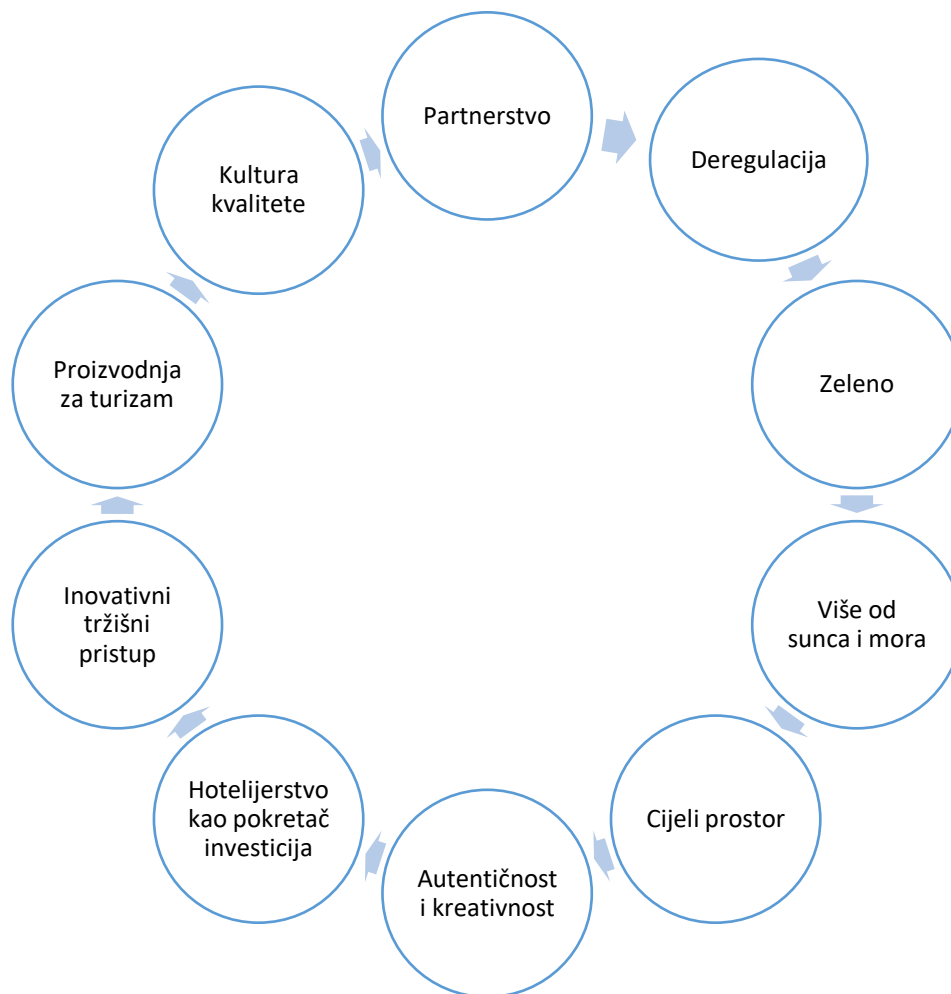
---

⁴⁰ MINT, Strategija razvoja turizma RH do 2020.g., op. cit.

⁴¹ Ibid.

⁴² Ibid.

Grafikon 2. Načela razvoja turizma

Izvor: Obrada autora prema: Strategija razvoja turizma RH do 2020.g., 12.01.2020.

U poglavlju o razvoju proizvoda ekološki turizam smješten je u grupu ostalih važnih proizvoda zajedno s omladinskim i socijalnim turizmom kao proizvode kroz koje bi se stvorili uvjeti za cjelogodišnje poslovanje, a navedeno je sljedeće:⁴³

Tablica 7. Strategija razvoja ekoturizma

Željena pozicija 2020.

Sukladno programu NATURA 2000, a ponajviše zbog velikog broja nacionalnih parkova, parkova prirode i ostalih zaštićenih područja, Hrvatska je u mogućnosti zadovoljiti potrebe i očekivanja gostiju u rasponu od manje zahtjevnih ljubitelja prirode do vrlo fokusiranih ekoturističkih 'eksperata' pridonoseći stvaranju dodatne dimenzije imidža Hrvatske među novim segmentima posjetitelja.

Nova izgradnja

Stvaranje kritične mase zaokruženih ekoturističkih

⁴³ MINT, op.cit.

Prioritetne aktivnosti razvoja proizvoda	<p>kompleksa/resorta na području i/ili u blizini nacionalnih parkova, parkova prirode i drugih prikladnih lokacija</p> <ul style="list-style-type: none"> • Utvrđivanje maksimalnog broja istodobnih posjetitelja te prilagodba sustava obilaska nacionalnih parkova, parkova prirode i drugih zaštićenih područja, uključujući i danje mirovanja • Utvrđivanje prikladnih sadržaja i veličine ugostiteljske ponude u zaštićenim područjima • Podizanje razine kvalitete postojeće smještajne i druge uslužne ponude u zaštićenim područjima • Definiranje modela funkcioniranja komercijalnih ugostiteljsko – turističkih sadržaja u zaštićenim područjima • Uspostava suvremenih centara za posjetitelje uz ključne atrakcije s informativno – edukacijskim funkcijama • Zoniranje ekoturističkih područja Hrvatske s ciljem uspostavljanja mreže lokaliteta s različitim razinama zaštite, sadržajima i iskustvima • Stvaranje međunarodno prepoznatljivog ekoturističkog brenda
Ostale aktivnosti razvoja proizvoda	<ul style="list-style-type: none"> • Daljnji razvoj prostorne interpretacije • Klastersko udruživanje lokalnih ponuđača različitih usluga • Daljnji razvoj okolišno odgovorne ili 'zelene' rekreacijske infrastrukture

Izvor: Obrada autora prema: Strategija razvoja turizma RH do 2020.g., 12.01.2020.

Obzirom da je 2020.g. započela može se zaključiti kako većina aktivnosti nije provedena te željena pozicija nije postignuta. Kako nova Strategija nije donesena ovaj dokument i dalje može kreatore turističke ponude usmjeriti na potrebne aktivnosti. Ekoturizam je do sada klasificiran kao oblik turizma s izraženom perspektivom razvoja te bi mu u budućnosti trebalo pridati više značaja i iskoristi njegove potencijale.

3.5.5. Natura 2000

Natura 2000 je ekološka mreža Europske unije koju čine najznačajnija područja za očuvanje vrsta i stanišnih tipova. Uredbom o ekološkoj mreži (NN 124/13 i 105/15) utvrđena je ekološka mreža Republike Hrvatske koja se ujedno smatra i područjima Natura 2000. Ekološka mreža Republike Hrvatske obuhvaća 36,73% kopnenog teritorija i 15,42% obalnog mora.⁴⁴

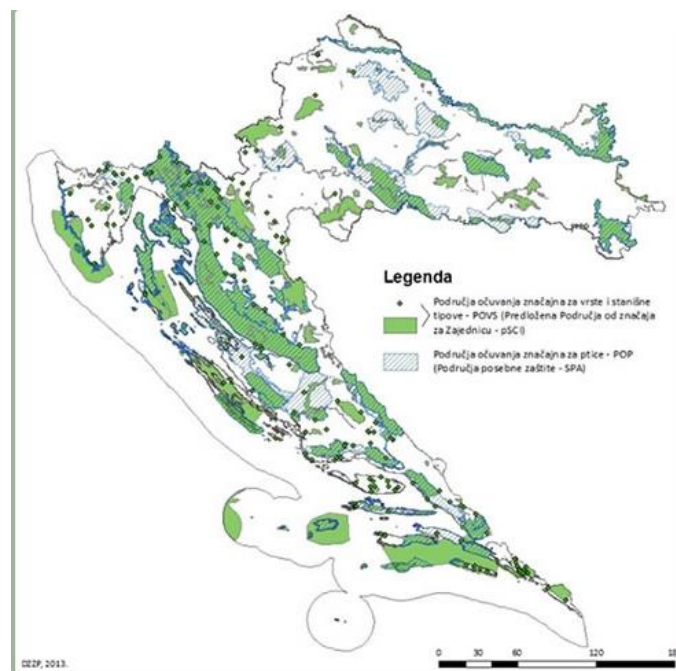
⁴⁴ Ministarstvo zaštite okoliša i energetike, <https://mzoe.gov.hr/o-ministarstvu-1065/djelokrug-4925/zastita-priode/ekoloska-mreza-natura-2000/ekoloska-mreza-natura-2000-u-republici-hrvatskoj/1211>, 13.01.2020.

Ekološku mrežu čine:⁴⁵

- Područja značajna za očuvanje i ostvarivanje povoljnog stanja divljih vrsta ptica od interesa za Europsku uniju, kao i njihovih staništa te područja značajna za očuvanje migratornih vrsta ptica, a osobito močvarna područja od međunarodne važnosti (Područja očuvanja značajna za ptice - POP),
- područja značajna za očuvanje i ostvarivanje povoljnog stanja drugih divljih vrsta i njihovih staništa, kao i prirodnih stanišnih tipova od interesa za Europsku uniju (Područja očuvanja značajna za vrste i stanišne tipove – POVS).

Slika 2. Područja Natura 2000

Izvor: Javna ustanova Kamenjak, <http://www.kamenjak.hr/hr/Natura2000.aspx>,
13.01.2020.

Mreža je osmišljena radi očuvanja rijetkih, ugroženih i endemičnih vrsta divljih životinja i biljaka te prirodnih i poluprirodnih staništa. Mreža pokriva gotovo petinu područja Europske unije sa oko 30 000 uključenih područja što ju čini najvećom mrežom očuvanja prirode na svijetu. Natura 2000 podržava načelo održivog razvoja. Ne želi zaustaviti ljudske aktivnosti u zaštićenim područjima već odrediti parametre

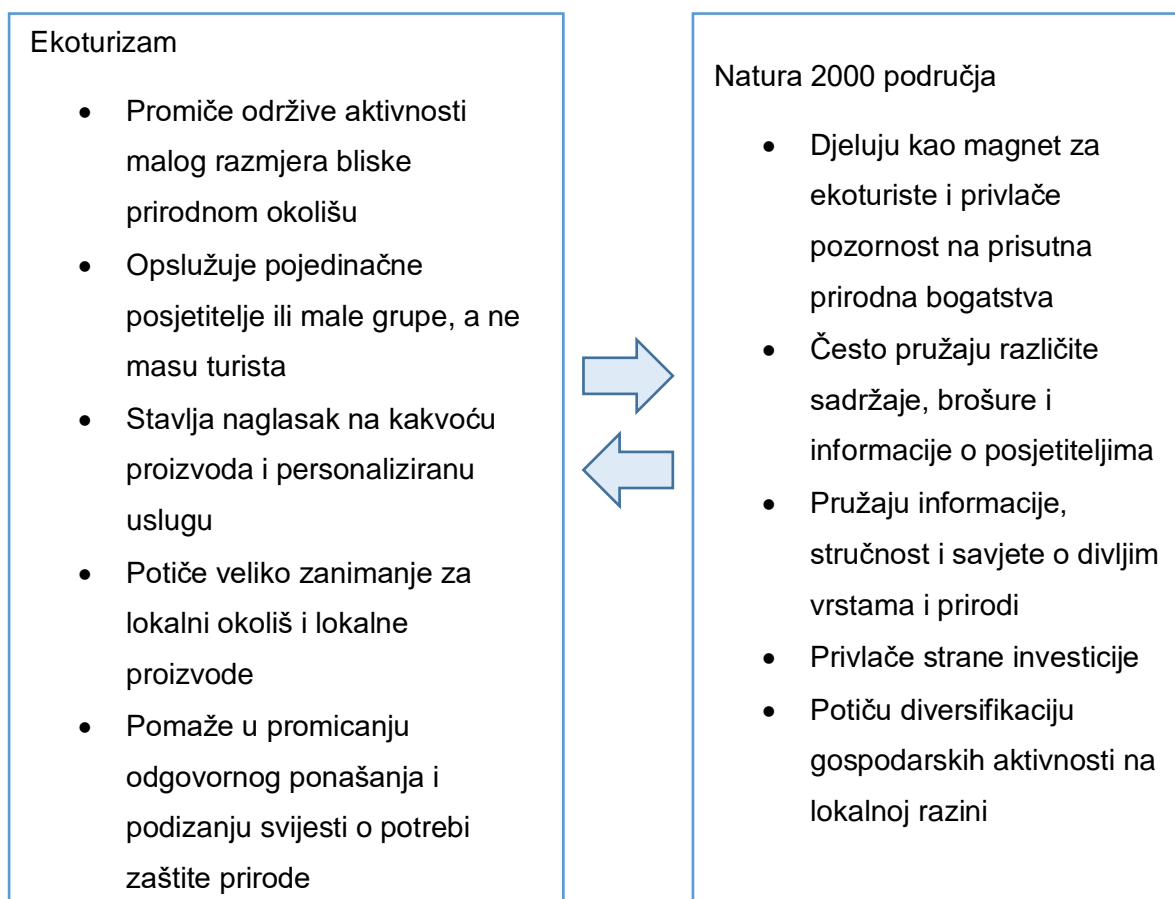
⁴⁵ MZOE, op.cit.

prema kojima se one mogu obavljati uz istodobnu zaštitu biološke raznolikosti. Pravila za aktivnosti na područjima Natura 2000 su:⁴⁶

1. Izbjegavati štetne aktivnosti koje bi mogle uznemiriti vrstu ili narušiti staništa zbog kojih je područje odabrano
2. Poduzimati pozitivne mjere, gdje je potrebno, u cilju održavanja i obnavljanja povoljnog stanja očuvanja tih staništa i vrsta.

Ekoturizam i Natura 2000 potencijalni su saveznici. Glavni interes ekoturizma je ne uništiti prirodnu osnovu koja je privukla turiste. Turizam joj samo može dati ekonomsku vrijednost i potaknuti odgovorno ponašanje posjetitelja. Područja Natura 2000 osnova su za privlačenje turista i stranih investicija. Međusobna povezanost i mogući utjecaj jednog segmenta na drugi vidljiv je u narednom prikazu.

Slika 3. Povezanost ekoturizma i Natura 2000 područja

Izvor: Sundseth K.: *Natura 2000 i ekoturizam u Hrvatskoj*, Državni zavod za zaštitu prirode, 2011., str. 9.

⁴⁶ Sundseth K.: *Natura 2000 i ekoturizam u Hrvatskoj*, Državni zavod za zaštitu prirode, 2011., str. 8.

3.5.6. Europska povelja o održivom turizmu

Europska povelja o održivom turizmu u zaštićenim područjima je alat za upravljanje koji osigurava doprinos turizma uravnoteženom razvoju gospodarstva, društva i okoliša u zaštićenim područjima Europe. Cilj povelje je objasniti kako provoditi ideju održivog razvoja te poticati dobru praksu onih zaštićenih područja koja ispunjavaju dogovorene uvjete za održivi razvoj i upravljanje turizma. Područja koja su uspješno primijenila metodologiju povelje u upravljanju nagrađena su Europskim certifikatom za održivi turizam u zaštićenim područjima. U Hrvatskoj su taj certifikat dobila tri zaštićena područja, a to su Park prirode Medvednica, Park prirode Lonjsko polje te Nacionalni park Brijuni.

4. CERTIFICIRANJE U EKOTURIZMU NA PRIMJERU DALMATIA GREEN CERTIFIKATA

Kako bi se istaknuli od ostalih ponuđača na tržištu i naglasili svoje ekološko poslovanje mnogi ugostiteljski objekti, turističke destinacije, turoperatori i ostali odlučili su se za certificiranje objekata. Iako na svjetskoj i Europskoj razini postoji mnogo institucija koje se bave certificiranjem ekoturističkih objekata, u Hrvatskoj su to samo Eco Domus (područje Istre) i Dalmatia Green (područje Dalmacije). Obzirom da je djelovanje Dalmatia Green mnogo opsežnije i razvijenije u ovom radu biti će obrađena upravo ta inicijativa.

4.1. Standardi kvalitete i označavanje u ekoturizmu

Zbog negativnog utjecaja masovnog turizma na okoliš mnoge destinacije izgubile su svoje tržišne pozicije. To je navelo UNWTO i druge lidere u turizmu da počnu promovirati održivost koja se temelji na kvaliteti, zdravlju i sigurnosti, okolišnoj, sociokulturnoj i ekonomskoj održivosti. Eko standardima i certificiranjem u turizmu osigurava se kvaliteta poslovnih procesa i provedba poslovne politike, osigurava se dobrobit za lokalnu zajednicu, smanjuju se troškovi i dobiva se konkurentna prednost. Korist od eko certificiranja ne ostvaruje samo certificirani subjekt već i posjetitelji, destinacija u cjelini i država.

Koristi za poslovni subjekt/destinaciju:⁴⁷

- Provođenje procesa standardizacije predstavlja i edukativni proces,
- pomaže unaprjeđenju organizacije i postupaka unutar subjekta,
- unaprijeđeni poslovni procesi podižu ekonomičnost poslovanja te privlače veći broj posjetitelja,
- smanjenje troškova,
- povećanje znanja i kompetencija u primjeni novih tehnologija,
- lakši pristup financiranju iz vanjskih izvora,
- stvaranje prepoznatljivog brenda.

Koristi za posjetitelje/goste:⁴⁸

- Pomoć pri prepoznavanju pružatelja usluga koji uistinu primjenjuju načela održivog poslovanja,

---

⁴⁷ Bakan R., Jaković B., op. cit

⁴⁸ Ibid.

- općenito podizanje svijesti o održivosti kao pozitivnom načelu poslovanja i ponašanja,
- kvalitetnija usluga u objektima nositeljima eko oznake.

Koristi za državu:⁴⁹

- Standardizacija i eko označavanje pomaže u promociji i održavanju pozicije u tržišnim nišama eko i održivog turizma,
- podižu se zdravstveni, sigurnosti, okolišni i socijalni standardi,
- smanjuju se troškovi za zaštitu okoliša,
- povećavanjem prihoda u ruralnim zajednicama smanjuju se socijalna izdavanja države.

Certificiranje je način kojim se osigurava da proizvod ili aktivnost zadovoljavaju određene standarde.⁵⁰ U turizmu su razvijeni programi certificiranja koji mjere različite aspekte:⁵¹ a) kvaliteta – cjelokupne turističke industrije

b) održivost - također za sve sektore

c) ekoturizam.

Primjena ekoloških certifikata u turizmu počela je 1987. godine sa plavim zastavama na plažama u Danskoj. 2002. godine na svijetu je postojalo više od 60 certifikata za održivi i ekoturizam. Neki certifikati dodjeljuju se globalno, dio regionalno, a većina njih nacionalno ili lokalno.

Neki od primjera eko-oznaka i certifikata u ekoturizmu su:

1. DestiNet portal za održivi turizam opisuje i predstavlja više od 60 eko oznaka za održivi turizam na svjetskoj razini, kao i nagrade za održivost, ekološki ili društveni performans ili inovaciju⁵².
2. International Ecotourism Standard – IES (Međunarodni ekoturistički standardi) je program Green Globe-a za certificiranje ekoturističkih aktivnosti.⁵³
3. Blue Flag (Plava zastava za plaže i marine) je eko oznaka dodijeljena preko 3200 plaža i marina diljem svijeta, uključujući preko 100 u Hrvatskoj.

⁴⁹ Bakan R., Jaković B., op. cit.

⁵⁰ Bien, A: A Simple User's Guide to Certification for Sustainable Tourism and Ecotourism, CESD, 2009., str. 7.

⁵¹ Ibid.

⁵² Ibid., str.10.

⁵³ Ibid.

4. EarthCheck je sustav vrednovanja, certificiranja i savjetodavnih aktivnosti za turizam i putovanja. Sastoji se od sustava vrednovanja gdje se procjenjuje utjecaj na okoliš i certifikata.
5. EU Ecolabel certificira smještajne objekte na području EU, a u potpunosti se fokusira na okolišnu održivost, u Hrvatskoj ga turističkim objektima dodjeljuje Ministarstvo zaštite okoliša.
6. Eko hoteli je hrvatska eko-oznaka za smještaj u turizmu za male i obiteljske hotele koja prati strukturu Europske eko-oznake Eco-flower.
7. EcoDomus je program označavanja ekoloških smještajnih objekata kojega provodi Upravni odjel za turizam Istarske županije s ciljem povećanja društvene i ekološke odgovornosti u turizmu.
8. Dalmatia Green je program certificiranja ekoloških smještajnih objekata na području Dalmacije.

4.2. Dalmatia Green certifikat

Dalmatia Green je certifikat za privatne turističke smještajne objekte koji su svoje poslovanje prilagodili standardima ekološkog turizma. Osmišljen je kako bi se takvi objekti izdvojili od klasičnih i bili prepoznatljiviji na tržištu.

Nositelj certifikata je udruga Sunce. Sunce je udruga za prirodu, okoliš i održivi razvoj i partner je mnogih drugih udruga za zaštitu okoliša, nacionalnih parkova i parkova prirode. Udruga je 2019. godine sklopila sporazum o suradnji na razvoju održivog turizma sa Splitsko-dalmatinskom županijom. Temeljem sporazuma Dalmatia Green certifikat je uključen kao jedna od mjera u Program podizanja kvalitete turističke ponude na području Splitsko-dalmatinske županije.⁵⁴

Slika 4. Logo

Izvor: <http://dalmatia-green.hr/>, 15.04.2020.

---

⁵⁴ Dalmatia Green, <http://dalmatia-green.hr/>, 15.12.2019.

4.2.1. Vrste certifikata i postupak certificiranja

Kako bi postao nositelj certifikata turistički objekt mora ispuniti određene eko korake. Vlasnike objekata se potiče i savjetuje ih se na koji način unaprijediti ponudu i uskladiti ju sa standardima održivog razvoja.

Postupak izdavanja certifikata je slijedeći:⁵⁵

1. Evaluacija objekta
2. Uvođenje eko koraka
3. Završni pregled
4. Izdavanje certifikata

Postoje tri vrste certifikata, a ovise o stupnju ostvarenja eko koraka. Vrste certifikata su:

- Dalmatia Green – ispunjeno 50% eko koraka
- Dalmatia Green PLUS – ispunjeno 70 ili 80% eko koraka
- Dalmatia Green PRO – ispunjeno 90 ili 100% eko koraka – primjer najinovativnije ekološke prakse u Hrvatskoj

4.2.2. Eko koraci

Postoji nekoliko eko koraka, a za svakog od njih propisani su kriteriji koji moraju biti zadovoljeni. Eko koracima potiče se zaštita okoliša kroz smanjenje otpada, potrošnje vode i električne energije kao i zaštita lokalnih vrijednosti i lokalnih proizvođača hrane. U nastavku su navedeni i objašnjeni eko koraci.

1. Smanjenje stvaranja, odvojeno prikupljanje i recikliranje otpada

Goste je potrebno informirati o potrebi smanjivanja stvaranja otpada, odvajanja otpada i recikliranja. Kontejneri za recikliranje papira, stakla i plastike trebaju biti dostupni gostima na javnim mjestima. Otpad je potrebno odvajati, reciklirati i odlagati na odgovarajući način.

Kriteriji:

- Kante za odvojeno prikupljanje otpada (papir, plastika, staklo, metal),
- kante/vrećice za odvojeno prikupljanje biootpada,
- omogućavanje zbrinjavanja opasnog otpada,
- korištenje trajnog pribora i stolnjaka,

---

⁵⁵ Dalmatia Green, op.cit.

- certificirani ekološki proizvodi za čišćenje,
- korištenje tekstila, materijala i opreme od prirodnih materijala,
- nabava sredstava za pranje i čišćenje u velikim pakiranjima,
- korištenje dozatora za sredstva za higijenu,
- predbilježba za obroke,
- izbjegavanje malih pakiranja prehrambenih proizvoda,
- vrtno kompostište

2. Smanjenje potrošnje vode

Smještajni objekti potiču se da smanje potrošnju vode korištenjem reduktora za slavine čime smanjuju i potrošnju energije.

Kriteriji:

- Reduktori za slavine i tuš glave,
- prikupljanje i ponovno korištenje kišnice,
- preporuka za goste u kupaonici za višednevno korištenje ručnika za turističke objekte koji gostima pružaju uslugu svakodnevnog čišćenja i održavanja

3. Smanjenje potrošnje energije

Potiče se korištenje energije iz obnovljivih izvora (sunce, vjetar, kiša...).

Kriteriji:

- Korištenje štednih žarulja u objektu (LED žarulje),
- reduktori za klima uređaje,
- solarni paneli za grijanje vode,
- sustav gašenja rasvjete i električnih uređaja kada nisu u upotrebi,
- automatsko reguliranje temperature u objektu na maksimalno 21° C zimi, 26° C ljeti,
- zelena gradnja,
- obnovljiva energija

4. Lokalna i organska hrana

Preporuča se sezonska, organska i lokalno proizvedena hrana. Na ovaj način se podupire lokalna poljoprivreda i razvija zajednica te minimalizira prekomjerno trošenje goriva radi transporta namirnica čime se smanjuje zagađenje zraka.

Kriteriji:

- Preporuka za ponudu hrane direktno od lokalnog uzgajivača,
- ponuda hrane iz vlastitog vrta,
- lokalna i organska hrana te ponuda hrane s eko-markicom,
- izbjegavanje GMO hrane

5. Zelena mobilnost

Kriteriji:

- Promocija korištenja javnog transporta (informacije o rasporedu, linijama, cijenama, ponudi bicikala i električnih bicikala, ponudi električnih auti i sličnim oblicima zelenog transporta),
- informiranje o prirodnim putevima (uključujući biciklističke i brodske staze),
- gostima se nudi usluga korištenja bicikala i električnih bicikala,

6. Smanjenje buke

Kriteriji:

- Informirati goste da poštuju ambijent i ne stvaraju buku,
- voditi računa o izvorima buke u objektu te nastojati smanjiti razinu buke

7. Lokalne vrijednosti

Kriteriji:

- Informiranje o kulturno-povijesnoj baštini,
- informiranje o prirodnim vrijednostima, lokalnoj bioraznolikosti, krajobrazu,
- promocija lokalne kuhinje,
- uređivanje okoliša lokalnim, autohtonim vrstama

8. Edukacija i komunikacija

Kriteriji:

- Informiranje o uključenosti u Dalmatia Green program – isticanje oznake članstva i plakata u objektu i na web stranicama,
- obrazac za povratnu informaciju od gostiju o provedbi Programa,
- imenovanje osobe i edukacija osoblja za provedbu Programa.

U nastavku je prikazana tablica u kojoj su navedeni troškovi izdavanja certifikata. Oni ovise o udaljenosti objekta te o tome je li objekt zadovoljio uvjete za izdavanje certifikata ili nije.

Tablica 8. Trošak certificiranja

Trošak certifikata unutar 30 km od Splita	Dalmatia Green	500 HRK
Trošak certifikata udaljenih više od 30 km od Splita	Dalmatia Green	500 HRK + troškovi putovanja
Izlazak na teren u svrhu utvrđivanja stanja privatnog turističkog objekta i izdavanja mišljenja (u slučaju ne zadovoljavanja kriterija za dobivanje certifikata) u Splitu		200 HRK
Izlazak na teren u svrhu utvrđivanja stanja privatnog turističkog objekta i izdavanja mišljenja (u slučaju ne zadovoljavanja kriterija za dobivanje certifikata) unutar 30 km		300 HRK
Izlazak na teren u svrhu utvrđivanja stanja privatnog turističkog objekta i izdavanja mišljenja (u slučaju ne zadovoljavanja kriterija za dobivanje certifikata) udaljenih više od 30 km od Splita (uključujući otoke)		400 HRK + troškovi putovanja

Izvor: Dalmatia Green, <http://dalmatia-green.hr/certifikat/>, 17.11.2019.

Nakon certificiranja objekt postaje članom Dalmatia Green programa. Sva sljedeća kontrolna certificiranja su uključena u godišnju članarinu koja iznosi 300 kn.

Objekti koji su ozelenili svoje poslovanje i vlasnici su Dalmatia Green certifikata navedeni su u tablici 9.

Tablica 9. Certificirani objekti

Agrotourism Kalpić	Villa Pod borom
Insulae Apartments	Green apartments Jasna
Apartman Petea	Acalija apartment
Pet-friendly apartment Luce	Salvezani apartments Split
Romantic Sunset apartment	Green Paradise apartments
Green B&B Pape Inn	Sunny apartments Dule
Eco Hotel Villa Dvor	Olive Garden Paljka
Countryside Villa Vinea	Home Sweet Home
Eco cottage Prementur	Villa Golubica
Villa Mons	Eco-friendly Villa Klara
Yoga-friendly Villa Anadi	Balatura Luxury Rooms
Green Apartments Bruna	Tvrđić Honey apartments
Kid-friendly apartment Kate	Varosh green apartments
Silba eco Otium	Villa Perka

Izvor: Dalmatia green, <http://dalmatia-green.com/>, 07.11.2019.

Dobivanjem certifikata ostvaruju se sljedeće pogodnosti:⁵⁶

- Ušteda vode i energije od barem 50%, često i preko 70%,
- popusti kod tvrtki iz "zelenog sektora" na proizvode za uštedu vode i energije,
- mogućnost oglašavanja putem Dalmatia Green web stranice i Ecobnb svjetske platforme za rezerviranje ekološkog smještaja,
- poboljšanje popunjenosti objekta u pred i post sezoni privlačenjem turista koji svoj boravak žele učiniti ekološki odgovornim,
- bolje mogućnosti za korištenje poticaja, subvencija i nepovratnog financiranja,
- mogućnost sufinanciranja troškova uređenja i opremanja od strane Splitsko dalmatinske županije,
- osobno priznanje, poboljšanje ugleda i jamstvo visoke kvalitete turistima,
- umrežavanje s Dalmatia Green zajednicom istomišljenika.

Iz navedenog je vidljivo kako prelaskom na ekološki način poslovanja pogodnosti ne ostvaruje samo poslovni subjekt već i lokalna zajednica, kao i svi ostali sudionici procesa, uključujući turiste.

⁵⁶ Dalmatia Green, op.cit.

4.3. Mogućnosti budućeg razvoja ekoturizma u Hrvatskoj kroz programe certificiranja

Na temelju činjenica navedenih u radu može se zaključiti kako Hrvatska nedovoljno iskorištava svoje ekoturističke potencijale. Kreiranjem odgovarajuće turističke ponude u ruralnim područjima i pokretanjem gospodarskih aktivnosti ostvarile bi se višestruke koristi. Ranije su navedeni primjeri eko sela u Dalmaciji, Istri i Baranji kojima je prijetilo iseljavanje stanovništva i razni drugi problemi, a sada su primjeri izvrsnih ekoturističkih destinacija. Kako bi potaknule razvoj ekoturističkih djelatnosti pojedine udruge i institucije pokrenule su program certificiranja. Pomoću njih se prvenstveno želi potaknuti razvoj ekološke svijesti kod pružatelja, ali i korisnika turističkih usluga. Pružatelje turističkih usluga usmjerava se na održivi način poslovanja kojim se minimizira šteta na okolišu, a istovremeno se ostvaruju uštede i ostale pogodnosti. Trenutno programe certificiranja provode samo određene udruge za zaštitu okoliša dok turističke zajednice nisu pokazale takvu inicijativu. Uključivanje turističkih zajednica u takve projekte bio bi značajan poticaj razvoju ekoturizma. Turističke zajednice trebale bi inicirati i sudjelovati u kreiranju ekoturističke ponude za grad ili županiju za koju su nadležne. Suradnjom različitih sektora na lokalnoj, a onda regionalnoj i nacionalnoj razini potrebno je pobuditi ekološku svijest turističkih ponuđača, ali im ukazati i na pogodnosti ekološki odgovornog načina poslovanja. Dodjeljivanjem certifikata od strane turističke zajednice proveo bi se postupak standardizacije procesa čime bi se utjecalo i na kvalitetu usluge. Osim toga eko označavanjem bi se stvorio brend koji bi pomogao u promociji i pojedinih subjekata i destinacija u cjelini. Nadalje, u kontinentalnoj Hrvatskoj ne postoji program certificiranja ekoloških objekata. Ruralna područja kontinentalne Hrvatske idealna su mjesta za razvoj ekoturističkih aktivnosti. Pokretanjem projekta certificiranja mnoge poslovne subjekte potaknulo bi se na prilagođavanje poslovanja ekološkim standardima. Nositelj certifikata zainteresiranim subjektima pruža stručne informacije, ukazuje na nove mogućnosti razvoja i stvara zajednicu ekoturističkih ponuđača. Nastupom na tržištu sa eko oznakom objekt ili destinacija postaju prepoznatljiviji i uočljivi ciljanom segmentu potražnje. Sukladno tome, potrebno je iskoristiti prednosti certificiranja i stvoriti eko oznaku kojom će Hrvatska potvrditi kvalitetu svojih ekoturističkih sadržaja i visoko se pozicionirati na ekoturističkom tržištu.

5. ZAKLJUČAK

Ekološki turizam je oblik turizma u kojem ekološki osviješteni gosti podupiru zaštitu prirode i okoliša na destinaciji koju su odabrali, kao i kulturnu baštinu lokalne zajednice. To je specifični oblik turizma temeljen na prirodnoj osnovi što znači da je za njegov razvoj i postojanje neophodna čista i očuvana priroda. Razvojem svijesti čovječanstva o zagađenju i saturaciji okoliša te potrebi zaustavljanja istog razvija se i ekoturizam. Kao što je već rečeno, za provođenje ekoturizma neophodna je čista i očuvana priroda i radi toga se najznačajniji razvoj ekoturizma događa u zaštićenim područjima poput nacionalnih parkova i parkova prirode – područjima s najvećim stupnjem očuvanosti neke države. Aktivnosti koje se smatraju ekoturističkim vrlo su raznolike, a razlog tome je što svaka aktivnost može biti ekoturistička ukoliko se njome ne nanosi šteta okolišu ili lokalnoj zajednici. Prema tome, to mogu biti i najjednostavnije aktivnosti poput pješaćenja i plivanja do planinarenja, raftinga, itd. Te aktivnosti uglavnom se provode u ruralnim područjima što je u skladu s motivima ekoturističkih putovanja, s to su želja za povratkom prirodi i želja za bijegom od stresa i svakodnevnog života. Ekoturisti su ekološki osviješteni putnici, većeg su stupnja obrazovanja i većih mjesečnih primanja. Nije im primarno dobiti što više za uloženi novac, već im je bitnije kakav utjecaj njihov posjet ima na okolinu u kojoj borave. U Hrvatskoj je ekoturizam najrazvijeniji u zaštićenim područjima, a nakon toga u primorskom području. Iako kontinentalna Hrvatska ima izuzetnih potencijala za razvoj ekoturizma, kao i turizma općenito, taj potencijal nažalost još uvijek nije turistički valoriziran. Vrlo je mali broj ekoturističkih objekata, ali je sve veći broj objekata koji bar u nekoj mjeri nastoje 'ozeleniti' svoje poslovanje. Objekti koji ispunjavaju određene ekoturističke kriterije nositelji su certifikata koji to potvrđuju, poput Dalmatia Green certifikata. Održiv način poslovanja velika je prednost tim objektima, počevši od ušteda koje se ostvaruju odgovornim korištenjem resursa. Održiv razvoj i održiv način poslovanja ključni su za daljnji razvoj turizma. Turisti su to prepoznali, prepoznali su važnost zaštite prirode, vrijeme je da to prepozna i turistička ponuda i da tome prilagodi svoje poslovanje. Hrvatska je zemlja sa izuzetnim potencijalom za razvoj ekoturizma kojoj bi razvoj takvog, ali i drugih specifičnih oblika turizma pogodovali mnogo više od masovnog turizma koji se trenutno razvija.

POPIS ILUSTRACIJA

POPIS TABLICA:

Tablica 1. Dimenzije turizma temeljenog na prirodi.....	4
Tablica 2. Karakteristike tržišnih segmenata.....	7
Tablica 3. Broj turističkih dolazaka 2019.g.....	9
Tablica 4. SWOT analiza hrvatskog ekoturizma.....	13
Tablica 5. Zaštićena područja RH.....	16
Tablica 6. CROSTO.....	22
Tablica 7. Strategija razvoja ekoturizma.....	24
Tablica 8. Trošak certificiranja.....	35
Tablica 9. Certificirani objekti.....	36

POPIS GRAFIKONA:

Grafikon 1. Ukupan broj posjetitelja NP i PP od 2015. do 2019.g.....	15
Grafikon 2. Načela razvoja turizma.....	24

POPIS SLIKA:

Slika 1. CROSTO – područje motrenja.....	21
Slika 2. Područja Natura 2000.....	26
Slika 3. Povezanost ekoturizma i Natura 2000 područja.....	27
Slika 4. Logo.....	31

POPIS LITERATURE

KNJIGE:

1. Bilen, M.; Turizam i okoliš, Veleučilište u Karlovcu, Karlovac, 2016.
2. Klarić, Z, Gatti, P.; Hrvatski turizam – Plavo, bijelo, zeleno, Institut za turizam, Zagreb, 2006.

ZNANSTVENI I STRUČNI RADOVI, ČLANCI, BROŠURE I PRIRUČNICI:

1. Bien, A.; A Simple User's Guide to Certification for Sustainable Tourism and Ecotourism, CESD, 2009.
2. Cheia, G.; Ecotourism: Definition and concepts, Journal of tourism, izdanje 15., 2013.
3. CREST: The Case for Responsible Travel: Trends and statistics, 2013 – 2018.
4. Grgić, M., Varga, M.; Uspostava ekološke mreže Natura 2000 i uloga INSPIRE direktive, Ekscentar, br. 16, pp. 54-57, 2013.
5. Kožić, I., Čorak, S., Marušić, Z., Marković, I., Sever, I.; Preliminary Report of Croatian Sustainable Tourism Observatory, Institut za turizam, Zagreb, 2016.
6. Miljak, T., Bačić, L., Kitić, M.; Ekoturizam kao poticaj razvoja poduzetništva u turizmu, Sveučilište u Splitu, Split, 2012.
7. Ojurović, J.; Uloga i značaj ekoturizma u turizmu Republike Hrvatske, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Pula, 2017.
8. Sundseth K.; Natura 2000 i ekoturizam u Hrvatskoj, Državni zavod za zaštitu prirode, 2011.
9. Tišma S., Kramarić Ž., Ozimec K., Demonja D.; Analysis of Ecotourism Development Potential in Protected Areas in the Republic of Croatia and Recommendations, Institut za međunarodne odnose, Zagreb, 2006.
10. Tomljenović, R., Marušić, Z.; TOMAS 2006: Nacionalni parkovi i parkovi prirode, Institut za turizam, Zagreb, 2007.
11. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development, UN, 2015.
12. UNWTO & ETC, Handbook on Tourism Product Development, Madrid, 2011.
13. Valentine, P.S.; Nature - based tourism review u Weiler B., Hall C.M.; Special interest tourism, Belhaven Press, 1992.

INTERNET STRANICE:

1. Bakan R., Jaković B.; Ekoturizam – autorizirana predavanja i primjeri vježbi, Visoka škola za menadžment u turizmu i informatici u Virovitici, 2015. materijali dostupni na <https://vsmti.hr/wp-content/uploads/2017/11/Ekoturizam-autorizirana-predavanja-i-primjeri-vjezbi.pdf> , 07.11.2019.
2. CROSTO, <http://www.crosto.hr/hr/o-projektu/o-nama/>, 04.01.2020.
3. Dalmatia Green, <http://dalmatia-green.hr/>, 10.11.2019.
4. Ecotourism Australia, <https://www.ecotourism.org.au/>, 10.11.2019.
5. HTZ, <https://htz.hr/sites/default/files/>, 18.01.2020
6. HAOP, <http://www.haop.hr/hr/tematska-podrucja/zasticena-podrucja/zasticena-podrucja/zasticena-podrucja-u-rh>, 26.01.2020.
7. Institut za turizam, <http://iztg.hr/standard.aspx?id=576>, 04.01.2020.
8. INSTO, <http://insto.unwto.org/observatories/adriatic-coast-croatia/>, 04.01.2020.
9. Javna ustanova Kamenjak, <http://www.kamenjak.hr/hr/Natura2000.aspx>, 13.01.2020.
10. Ministarstvo turizma RH, Strategija razvoja turizma RH do 2020.g. <https://mint.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Strategija-turizam-2020-veljaca2013.pdf>, 12.01.2020.
11. Ministarstvo zaštite okoliša i energetike, <https://mzoe.gov.hr/o-ministarstvu-1065/djelokrug-4925/zastita-prirode/ekoloska-mreza-natura-2000/ekoloska-mreza-natura-2000-u-republici-hrvatskoj/1211>, 13.01.2020.
12. Narodne novine, <https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2019%2008%2080%201669.html>, 10.11.2019.
13. NP Krka, <http://www.npkrka.hr/stranice/parkovi-hrvatske-brosura/177.html>, 18.01.2020.
14. Održivi turizam, <http://www.odrzivi.turizam.hr/default.aspx?id=6>, 15.04.2020.
15. Oxford dictionaries, <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/ecotourist>, 23.11.2019.
16. Poslovni.hr - Strategija razvoja Hrvatskog turizma do 2010 godine, <http://www.poslovni.hr/media/PostAttachments/539509/Strategija%20hrvatsko-g%20turizma%20-%20finalna%20verzija.pdf>, 09.11.2019.

17. TIES, <https://ecotourism.org/what-is-ecotourism/>, 07.11.2019.
18. Zeleni Osijek, <http://www.zeleni-osijek.hr/>, 15.04.2020.